

Diákirodalom
— Besenyődi Judit
és Lázár Dávid írása

6–7. OLDAL

Tilos a bullying
— interjú dr. Frigy Szabolcs
iskolai tanácsadóval

11–12. OLDAL

Egy mesevilág képei
— Dr. Zagyva Miklós
visszaemlékezései

A 13. OLDAL

SZAMOS

Politikai, társadalmi, közéleti, kulturális folyóirat,
2019. január — I. évfolyam 1. szám.

Emlékezzünk!

2–3. OLDAL

Újraindul a Szamos

A XXI. század nagy kihívások elé állítja az embert. Állandó rohanásban élünk, folyamatosan küzdünk valamiért, ezek a küzdelmek néha eredményesek, néha újabb célok kitűzésére kényszerítenek, mind magán-, mind családi-, mind közösségi életünkben. Nekünk pedig nem marad más, mint szembeszállni a kihívásokkal, célszerűvé tenni a rohanásokat, hogy elérjük a kitűzött célokat.

Az anyagiakért való küzdelemben azonban szükség van a szellemi élet építésére is ahhoz, hogy az emberek ne fásuljanak el, ne szigetelődjenek el egymástól, hanem a különbözőségük kifejezésekor tartsák tiszteletben a sajátjuktól eltérő véleményeket is. A Szatmár Megyei Tanács — más támogatók bevonásával — újraindítja a

nagy hagyományokkal rendelkező Szamos havilapot. Úgy érezzük, szükség van egy olyan, havonta megjelenő politikai, társadalmi, közéleti és kulturális folyóiraatra, ami a Szatmár megyei magyarság számára nyújt szellemi táplálékot. Vitathatatlan, hogy az internet térhódítása arra készíti a nyomtatott sajtó szerkesztőit, hogy átgondolják, mi az, ami nyomtatott formában is vonzóvá tehető az olvasók számára, mi az, amin változtatni kell, hogy kiváltsa az olvasók érdeklődését.

Az újrainduló Szamos folyóirat szerkesztői és munkatársai arra vállalkoztak, hogy az olvasóval való állandó kapcsolattartással olyan témákat dolgoznak fel, amelyek az online felületeken nem találhatóak meg, de azok egyaránt fontos-

sak a fiatalok és az idősek számára is. Szatmár megye nagyon sok mindennel büszkélkedhet, hiszen történelme folyamán olyan személyiségeket nevelt ki, akik ma már világszerte ismertek. Ma is nagyon sok szatmári közéleti szereplő fejt ki olyan tevékenységet, amire odafigyel a világ. A Szamos havilap ezeknek a személyiségeknek, valamint az egyszerű embereknek az életét és munkásságát igyekszik bemutatni, ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy irodalmi, művészeti és közéleti írásokat a lap hasábjain ismertessen meg az olvasókkal. Nagyon fontos célkitűzés, hogy a lap közlési lehetőséget ad fiatal alkotóknak.

Pataki Csaba,
a Szatmár Megyei Tanács elnöke

Száz évvel Ady után

2. oldal — Ifjú szívekben élek

Szinte egy időben emlékezünk meg a száz éve halott Ady Endréről és a száz éve befejeződött első világháborúról, arról a négy évig tartó szomorú korszakról, ami megrendítette az egész világot, de az akkor történtek mindmáig kihatnak a társadalomra. Ebben az embertelen, az emberi életet semmibe vevő korszakban élt és alkotott Ady Endre is, aki — míg mások semmibe vették az emberi értékeket — attól rettegett, hogy ezek az értékek elpusztulnak és velük együtt ezeknek az értékeknek a létrehozói is az elmúlás irányába haladnak.

Ady nagyon sok mindent előre látott, és éppen ezért aggódott verseiben és publicisztikai írásaiban, féltette népét és nemzetét, és sokszor kétségbeesett, amikor a jövőre gondolt. Folyton arra figyelmeztetett, hogy fegyveres háborúval nem lehet békét teremteni és azt megőrizni.

Mit tehetett abban az időben egy harca és fegyvert ragadni képtelen költő? A politikába nem szólhatott bele, az ő meglátásait amúgy sem vették volna figyelembe az akkori Magyarország egymás ellen is küzdő politikusai, míg az erdélyi magyarok és románok számára a háború tétje az volt, hogy kié lesz Erdély. Az emberek nem iga-

zán tudták azt, hogy nem a magyarok és a románok harcáról van szó, hanem a nagyhatalmakéről. Ady látta, tudta, érezte, megtapasztalta, hogy az embertelen korban, az embertelen háborúban eltévedt lovasként nem lehet emberként megmaradni, mert emberséges eszközökkel nem lehet győzni, vesztesként pedig nem lehet emberségesen élni. A háború éveiben sem a fronton, sem a hátszágban nem volt büszkeség, ha valaki emberségesen akart élni. Nem csak Erdély volt bajban, hanem egész Európa, sehonnan nem jöhetett segítség, mert mindenki számára fontosabb volt a területek, a gazdasági befolyás és az irányító szerep megszerzése, mint a béke. Európa népei eltévedtek és eltévedt lovasként keresték a hazafelé vezető utat, de nagyon sok nép és nemzet arra törekedett, hogy minél nagyobb területet szerezzen magának. A háború mindig káoszt okoz, a káoszból pedig nehéz a kiút, főként azért, mert hiába állna elő száz Ady, úgysem hallgatnák meg, ugyanis akiken a béke múlik, azok számára nem a béke a legfontosabb.

Ady Endre halálának századik évfordulóján olvasva verseit és prózai írásait arra figyelünk fel, hogy nagyon sok általa feltett

kérdés mindmáig megválaszolatlan maradt. Sokan bírálták, mert felhívta a figyelmet az akkori hatalom, hatalmak hibáira. A háborúban valamelyik harcoló fél legyőzi az ellenségét, de azzal nem teremt békét, mert a legyőzött elégedetlen marad, békéről pedig csak akkor beszélhetünk, ha mindenki elégedett. A béke az, amikor az irányt tévesztett emberek megtalálják a helyes utat és azon közös megegyezéssel haladnak mindannyian. Ady nem tudta megnevezni, mi fog történni 1920-ban, de meg volt győződve, hogy a tragédia elkerülhetetlen. Látta a jövőt, meg tudta rajzolni a jövőképet, de azt nem tudta nevével nevezni, folyton abban reménykedett, hogy nem fog bekövetkezni Erdély elvesztése. A nemzetét féltő költő már nem élte meg ezt a súlyos csapást, a trianoni trauma sérelmei azonban ma is éreztetik hatását. Száz évvel Ady után vajon képesek vagyunk-e mi arra, hogy a dudva, a muhar, a giz-gazok helyén a megmaradás virágait gondozzuk? Erre a kérdésre fiataljaink fogják megadni a választ, azok az ifjak, akik számára írásain keresztül Ady ma is üzen, és akik értik is az üzenetet.

Elek György

Ady

Ha valaki megkérdezné tőlem, ki vagyok, azt hiszem azt felelném, amit ő: a halál rokona. Azt hiszem, az ő versei, és különösen A Halál rokona az, ami megválaszolja önmagunknak feltett kérdéseink. Az ember sokszor érzi azt, hogy a lehangoló dolgok, az élet monotonitása meghatározza őt, eggyé válik vele. De ezt a verset olvasva valahogy mindig új reményre ébredek, mert bár nem egy vidám költemény, valahogy kicseng belőle, hogy az elesetteket is szereti valaki, hogy akármilyen is a világ, a szakadék szélén szenvedő léleknek is van támasza, és szerethető ez az egész nagy kavalkád az ember körül, amit valaki világnak nevezett el. A világ tele van fájdalommal, és Ady bátran kimondja. Azt hiszem ő értette, mi végre vagyunk itt. A borús nagy szempár mögött én ráleltem arra, amit kerestem.

Különösen a magánya tetszik. Az, ahogyan a halálról beszél: hittel és misztikummal telve. Minden versében szívét bíborban fekteti elénk a ravatalra. Nem cicomázza a fájdalmat. Minek is kéne? Ez az élet, feketén-fehéren, gyászban vagy életben, tovább és tovább, mert mind megjárjuk utunk, s miért hinnénk, hogy másnak könnyebb? Miért baj az, ha az ember szenved? Én egy versben csak szenvedni tudok. A színházban is csak szenvedni érdemes. A színpadon is csak a legmélyebb ponton találja meg magát az ember. És a szerelem, az miért maradna ki? A rózsaszín köd miért nem fájhat? De. Fájnia kell, hogy majd illés szekerén végleg megnyugodjunk. Mert kell a magány, kell a béke, kell a szenvedés, hogy azt mondhasuk a végén: megérte.

Ady Endre minden idők egyik legnagyobb költője. Tudatni akar valamit velünk. Megírta, elsírta, megszenvedte, hogy ránk bízsa. De értjük mi valójában? Tiszteljük mi azt, aki örökké a halálról írt, és a verseiben ma is él? (...) Azt hiszem, az nem elég, ha közhelyekbe öntjük nagyságát. Nem. Nem lehet megfogalmazni máshogyan azokat a gondolatokat, melyeket továbbadott.

Azt hiszem, ő ma is itt áll előttünk, és vár, hogy valaki megértse.

Besenyődi Judit,
a Kölcsey Ferenc Főgimnázium XI. E osztályos diákja

Ady Endrét nem kell bemutatni senkinek. Az egyik legjelentősebb magyar költő, akinek elsődleges célja volt Magyarország elmaradottságának orvoslása. A modern költészet úttörője, miközben a hagyományos szabályokat sem vetette meg.

Napjainkban, mikor a költészet és a hazafiság már-már „kimegy a divatból”, nagy szükség van Ady Endre szavaira, gondolataira. Az értékeket, amiket képviselt, nem szabad veszni hagyni, tovább kell őket vinni.

Számomra Ady Endre a változás jelképe, hiszen ez lengte körül az ő életét is: lázadás az elmaradottság, a nép rossz helyzete ellen. Költészetében kiteljesedik a forradalom, a küzdeni vágyás, az élni akarás: „Vallom és hirdetem, hogy nincs értékesebb, hatalmasabb és szebb mint az élet.” Ő hozta meg azt a frissességet, újdonságot, amelyet a magyar költészet Petőfi óta nem látott.

Ady Endre sokszínű, mégis egy célt, egy ideológiát képviselő költészetére még egy jó darabig nem fog veszíteni fényéből, jelentőségéből, hiszen a fiatalok által is kedvelt költő versei visszanyerik relevanciájukat újból és újból.

Polacsek Eszter, a Kölcsey Ferenc Főgimnázium X. E osztályos diákja

Sokunkban felmerül a kérdés, ki is az az Ady Endre? Egy hírhedt nőcsábász, a francia kultúra istenítője, talán egy nagyképű naplopó? Véleményem szerint egy nagyszerű költő, akinek egyetlen vétke a tehetség volt. A mai fiatalok számára Ady költészete és a hozzá való viszonyulás rendkívül ingadozó, változó. Egyesek imádják Ady verseit, azok hatást gyakorolnak az életükre, inspirálják őket és olyan érzéseket váltanak ki belőlük, amelyekkel soha nem találkoztak. Vannak olyan fiatalok, akik elolvassák, könnyedén „megemészlik” és a jól megkomponált verssorokat egyszerűen elfelejtik. Személy szerint én azok közé tartozom, akire hatást gyakorol Ady költészete. Költészetének összetettsége miatt kihívást jelent a versek megértése. A versek elemzéséhez szükség van háttértudásra, a kötetek, ciklusok vizsgálatára, valamint a gyakran mindent eláruló címek értelmezésére.

Marosan Erika, a Kölcsey Ferenc Főgimnázium XII. F osztályos diákja

„...életem millió gyökerű”

Ady értékálló költészete diákszemmel

Ady Endre költészete, bár gazdag nyelvezetű, de szimbólumokkal teletűzdelt, ezért olykor kuszának tűnik, s nem szokott a fiatalok kedvencévé válni. Az, hogy műveit az iskolában tanulhatjuk, lehetőséget nyújt Ady szellemi örökségének megértésére, ugyanis olyan követendő elveket fogalmazott meg a 20. század magyarjainak, amelyek ma, 100 év távlatából, a fiatalok elé is értéket állítanak.

Gyarló, bűnre hajló költő volt, aki nem próbált tökéletesnek látszani: szenvedéllyel, emberi hibáit, kételyeit vállalva élt. Pont a hibái, a sokszor felelőtlen cselekedetei teszik emberközelivé és hitelessé személyét az ifjúságnak. A műveiben feldolgozott témái, az útkeresés, a szerelem, a válaszkérés a lélek rejtelseire, a vívódás (önmagával, illetve a nemzet sorsa miatt érzett aggodalom), a betegség, a halál, mind olyan kérdések, amelyek kortól függetlenül foglalkoztatják az olvasót.

Ady követendő értékei, hogy saját ismeretei és tapasztalatai által törekedett az útmutatásra, próbálta ráébreszteni a nemzetet a változás, a fejlődés szükségességére, mindezt téve úgy, hogy a magyarságtudat megőrzését hirdette. A múltat nem utasította el, nagyfokú történelmi ismeretekkel rendelkezett, a mondákból, legendákból és mitológiákból kölcsönzött szimbólumai gyakran feltűnnek verseiben. Ugyanakkor a közös kulturális normák megfogalmazója is: a szabadságszeretet, hazaszeretet, a tolerancia hirdetője. Törekedni kell a körülöttünk élő népekkel való kölcsönös megismerésre és elfogadásra. A múltunk és a jelenünk har-

móniája, a mindkét idősből megtartott jó és követendő értékek által érhető el a derűsebb jövő. De ennek eléréseért el kell utasítani a hátráltató erőket, főleg azért, mert legtöbbször mi állítunk áthidalhatatlannak tűnő akadályokat magunk elé, ezáltal válunk mi önmagunk korlátjává.

Ady Endre új kapukat nyitott a magyar irodalomban, utat mutatott a 20. század költőnemzedékeinek, ugyanakkor önazonossága miatt meghatározó alakká vált, akit/akiról a mai napig jó olvasni. Bírálva szerette nemzetét, ahogyan önmagát is, így felhívta a figyelmet arra, hogy a fejlődéshez, a változáshoz a kritika és az önmegismerés egyaránt szükségesek.

Tivadar Zita, a Kölcsey Ferenc Főgimnázium XII. E osztályos diákja

3. oldal — Ifjú szívekben élek

#ady100

(©Fehér Imola)

Új esztendőbe léptünk s ez nemcsak egy páratlanba átcsusszanó számjegyváltást jelent idén, hanem száz éves visszatekintést is.

Mielőtt böszén be-google-oznánk, mi is történt 100 évvel ezelőtt, kis segítséget nyújtok. Góg és Magóg fia halálának 100. évfordulója közeleg s elménk-lelkünk ismét megtelik kérdésekkel. Valóban, hiába döngetett-e neves költőnk kaput, falat?

Visszatekintve, összegezve, elemezve, olvasva, de legfőképpen rádöbbenve próféciájának súlyosságára (bizony sok minden bebizonyosodott), bizton mondhatjuk, hogy vele együtt új vizekre léptünk és segítségével a régit ötvözni tudtuk és tudjuk az újjal. Sőt, újraolvasva, ennyi év távlatából lett igazán releváns néhány szava, intése.

Megújuló költőzsenink ő. Modern. Tettre kész. Hangját felemelő. Magyar. És európai. Ismerős. Ismeretlen. Költő. Író. Újságíró. Zseni. Táltosok átkos sarja. Forradalmár. Lázadó. Dekadens. Megosztó. Dacoló. Szerető. Küzdő. Utazó. Tenni vágyó. Ösztönös. Meg nem értett. Sorsát viselő-hordó. Elfogadó. Ember.

A racionalitás világa, amit ma élünk, szimbolikára, érzelmekre, áhítatra szomjas embereket szül. Ezt a szomjat Ady csillapítani tudja, hisz versei túlmutatnak a ráció határán, ő az a költőnk, aki más szinteken akar és tud hatni. Köszönhető ez talán predestinációjának is, küldetéstudatának, tükör tartásának, vízióinak, hitének és még megannyi kulcsszót sorolhatnék, de hagyom, hogy aki olvassa és továbbgondolja, kiegészítse a maga Ady-képével.

Hiszen költészetről van szó. A 100 éve elhunyt költőnk a magyar Ugaron nem hiába emelte fel hangját, mert ugyebár ma is olvassák, idézik, szavalják. Bekerült a nagy költőink sorába, kanonizálták. Kötelező tananyag. Meglehet, fiataloknak nem könnyen emészthető érettségi tétel. Verseiben több témában is felszólalt, egyéni, társadalmi és transzcendentális szinten is.

Ady életútjában és verseiben is megosztó személyiség. Nem hétköznapi. Bár sokszor ezáltal megtalálhatjuk hétköznapijainkban az általa felszínre hozott és rímekbe szedett gondolatokat, érzéseket. Küldetéstudata hajtja, mint a mai világban sokunkat. A felismerés, hogy mi a jó és mi a rossz, hol rontottuk el és mindez hova vezethet. Tematizált gondolkozása utat tör. Elvont, de érthető. Bár az alapkérdés megmarad: értelmezhető-e? Mert olvasni és belemagyarázni lehet, de a sorok közé látni és kihámozni a mögöttes értelmet csak az igazán verselemzőknek adatik meg. Mert röpködhetnek az évtizedeken át elhangzó klisék, miszerint újító forradalmár, a Nyugat vezéralakja, táltos (hiszen 6 ujjal született), dekadens, sorslátó és sorsvállaló. De hova nyúlik vissza a gyökere? Mitől lesz számunkra, partiumi magyaroknak oly releváns?

Érmezszen. Itt született nem messze, 1877. november 22-én s rá 41 évvel hunyt el Budapesten. Az Értől eljutott az óceánig, de az utat, mely oda vezetett, csak ő tudná igazán bemutatni. Ami az utókor nemzedékének maradt, az a minden házban fellelhető keményfedeles Ady-kötet. Verseiben felfelsik és kimagaslik a dimenzióiban hatalmassá nőtt lírai én, akinek a vízi-

óit szemléljük, hol külső, hol belső szemmel. Lehet szeretni, lehet utálni, az Ady-vita már ismert szókapcsolattá vált. Egyet viszont nem tagadhatunk meg tőle: költői nagyságát. Tudatos sorsvállalását, hisz kimondta, nem ő választotta sorsát, őt választották. S mindannyian tudjuk, a költőzsenik sorsa, élete sosem volt rózsás. Megtört, megtépdelt lett. Derékba tört. 41 év szinte csak fél élet. Mégis, az az intenzitás, amellyel verseiben égett, ennyi életidőt engedett meg neki. Sorsát szépen viselte, költői nagyságával tisztában volt, hiszen ő volt az úr, a vers csak cifra szolgál. Hulltával sem hullnak versei, bár (szerinte) szolgaként ez lenne a dolguk, mégis megszállják minden olvasáskor uruk költői buzgótságát. Hiszen Ady is általuk él tovább bennünk, ezek a sorok azok, amik egy költőóriást halhatatlanná tesznek: „Minden Egész eltörött, minden láng csak részekben lobban” vagy „Ezerszer messiások a magyar messiások.”

Hát ki is volt ő? Egy ember, aki, mint mi mind, kik most róla olvasunk, arra vágyott, hogy elfogadják, megértsek és szeressék.

Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.
Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.

Így lett ő a miénk. Kicsit a tiéd, kicsit az enyém is. Néha elfogadjuk, néha eltaszítjuk, de meghajtjuk fejünket nagysága előtt. Béke poraidra. Köszönjük a verseidet!

Most is tanítok!

Az egész oktatásügyet a világon mindenütt, amerre csak jártam, egy nagy tévedés hatja át, egy óriási tévedés. Azt hiszik, hogy a könyv arra való, hogy az ember a tartalmát belepréssze a fejébe. Nézetem szerint a fej gondolkodásra való. A könyv pedig arra, hogy ne kelljen mindent fejbe tartani.

Szent-Györgyi Albert

4. oldal — 52 év a katedrán

Jó fél évszázados folyamatos tanítás után az ember óhatatlanul felteszi a kérdést, hogy volt-e valami értelme, haszna a tevékenységének, marad-e valami hosszú távon is érvényes mindabból, ami a tanórákon zajlott? Kezdetben ennek értékelésében sokkal határozottabb voltam, manapság egyre több számomra a kérdőjel, hiszen egy felgyorsult ritmusú, állandóan változó, alakuló világban élünk. Ha igaz a megállapítás, miszerint az iskola elsődleges feladata az, hogy felkészítse a tanulókat a világ birtokbavételére, akkor már a legelején gondban vagyunk, hiszen a tanulók hiába ismerik meg a mai világot, az öt-tíz éven belül úgyis megváltozik, átalakul, és a követéséhez új, egészen másfajta megközelítések, módszerek kelljenek. Ilyen nézőpontból a haszon eleve kérdéses, de szerencsére — ahogyan azt Szent-Györgyi Albert is pontosan megfogalmazta annak idején — a tanítás célja, lényege egészen más, pontosabban fogalmazva egészen más kellene hogy legyen.

Rajztanítás, képzőművészeti nevelés, vizuális nevelés

1967. február elsejétől vagyok a tanügyben, ekkor a tanári diploma megszerzése, a tartalékos tisztiiskola elvégzése után először Aranyosmeggyesen, majd Szatmárnémetiben kezdtem dolgozni. Az eltelt 52 év alatt tanítottam elemi és általános iskolában, képzőművészeti, elméleti, pedagógiai líceumban, turisztikai technikumban, pedagógiai főiskolán, egyetemen, jártam

szakfelügyeletre, óvodákba gyakorló tanításokra, tartottam szakmai előadásokat. Vizsgáztartam és vizsgáztattam, voltam szülői bizottsági elnök, a Szatmár megyei rajztanárok elnöke, több olyan táborban tevékenykedtem, amelyeket az országos rajzversenyek győztesei számára szerveztek. Továbbképzőkön vettem részt és tartottam továbbképzőket, köri üléseket a kollégák számára, érettségiztettem, tagja voltam államvizsga- és fokozati vizsgabizottságoknak, helyi, országos és nemzetközi konferenciákon előadásokat tartottam. Előadóként részt vettem a kilencvenes években a BBTE Magyar Nyelv és Irodalom Szak által szervezett reformpedagógiai táborok tevékenységében, a Collegium Transsylvanicum tankönyv pályázatain, az Erdélyi Tankönyvtanács felkérésére magyarra fordítottam több rajz tankönyvet, aktív szerepet vállaltam a kilencvenes évektől szatmári magyar tanügyi intézmények díszítésében, tárlatot rendeztem a Tanügyi Házában, tanügyi kiadványok borítóit, logókat terveztem, illusztráltam, tagja vagyok az RPSZ Tudományos Tanácsának, a minisztérium kisebbségi osztályának felkérésére segítettem lefordítani magyarra az óvodai és elemi iskolai kerettantervek képzőművészeti nevelésről szóló részét. Alapvetően fontos volt számomra az általános iskolai rajztanítás, tanítványaim számos helyi, országos és nemzetközi tárlaton sikeresen szerepeltek, díjakat nyertek, ezekből néhányat a fővárosban vettek át, munkáikkal több kötetet (Dsida Jenő: Az én dalom, A hattyúleány) illusztráltak, tárlatokat rendeztem alkotásaikból idehaza és külföldön. A líceumi oktatás számára készítettem a Kulcs a vizuális művészetekhez című tankönyvet a

kilencvenes években, amellyel elnyertem a Collegium Transsylvanicum Alapítvány ösztöndíját, később a könyvet a szegedi Mozaik Kiadó vásárolta meg és adta ki.

A pályakezdő években még rajztanár voltam. A tantárgyamat az 1975-ös reform keretében keresztelték át képzőművészeti nevelésre, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy a rajz mellett festünk, pecsételünk, hajtogatunk, ragasztunk, gyurmázunk, művészetelméleti és művészettörténeti alapfogalmakat sajátítunk el. Az új elnevezés nemcsak felszínes változásokat hozott, hanem lényegi, tartalmi, szerkezeti átformálásokhoz vezetett. Hat-hét éve voltam rajztanár, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az addigi módszertani ismereteim, a gyakorló tanításokon, illetve a mindennapi tevékenységeken szerzett tapasztalataim már nem érvényesek és merőben más szerkezetű, tartalmú eljárásokat kell használni a jövőben.

Minderre 1975-ben, Bukarestben, a kettes fokozati vizsára való felkészüléskor döbentem rá, de a szatmári kollégák közül sokan még a nyolcvanas években sem igazán értették, hogy tulajdonképpen mit várnak tőlük. Többen fordultak hozzám akkoriban segítségért, ilyen kényszerítő körülmények között érlelődött lassan és nehézkesen, megfélelő források híján a módszertani érdeklődésem. Közben a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején ugyancsak Bukarestben, a N. Grigorescu Képzőművészeti Egyetemen elvégeztem a művészeti muzeológiát, ennek keretében újabb ismeretekkel gyarapítottam a módszertani tudásomat.

A megváltozott kerettanterveknek és az ezekhez igazodó tanmeneteknek köszönhetően a képzőművészeti nevelés az ezredforduló táján — jórészt a második informatikai forradalom hatására — vizuális neveléssé lépett elő. Ez azt jelenti, hogy az alapelemek ismerete, az elméleti és gyakorlati tudás mellett a fotóról, filmről, kereskedelmi reklámokról, divatról, ipari formatervezésről és még nagyon sok olyan területről esik szó ennek keretében, amelyek mára folyamatosan változó életünk, vizuális kultúránk elidegeníthetetlen részeivé váltak.

Módszertani írások, tanulmányok

A vizuális nevelés módszertanával habzóiban szűk három évtizede, a kilencvenes évektől kezdtem foglalkozni, amikor pedagógiai líceumok, posztliceális óvó- és tanítóképzők létesültek, alakultak újra Szatmárnémetiben. A feladatokat akkoriban a körülmények, elvárások szülték. Ha nem tanítok a Turisztikai Technikumban, talán sohasem írok városismertetőt, a leendő óvó- és tanítónőknek a mi tapasztalatainkon alapuló forrásokra, szemléltetőkre, reprodukciókra volt szüksége a gyakorló tanításokhoz, szemináriumi bemutatókhoz, diplomamunkákhoz. Írnom kellett tehát számukra egy módszertani útmutatót, amin alig száradt meg a nyomdafesték, máris kevésnek bizonyult. A vizuális neveléshez, a kreativitás, kezdeményező-készség fejlesztéséhez, az egyedi kivitelezéshez a könyv ugyanis már akkor sem

Kolozsvár, Apáczai Líceum

Folytatása a következő oldalon

volt elég, a hatékony munkához rebrók, szemléltetők, példák százai, ezrei kellek. Ezek megosztásához számítógépes ismeretekre, a folyamatos adatgyűjtéshez digitális fényképezőgépre, a tanításhoz szkenerre, vetítőre volt szükség, vagyis újabb feladatok, tanulnivalók jelentkeztek.

Ilyen körülmények között születtek a lemezekon sokszorosított szemléltetőim 2005 körül, amelyet évente megújítok, és folyamatosan szétosztok a hallgatók, kollégák között. Olyan rugalmas, képlékeny anyagról — több ezer képről, több száz oldalnyi magyarázó szövegről — van szó, amelyből mindenki kedvére, igényei szerint válogathat óvodától az egyetemig, és amelyhez bárki, bármikor hozzáadhatja a megosztásra, népszerűsítésre érett saját tapasztalatait.

A frissen készített segédanyagoknak köszönhetően nem csupán a tanítás, a szemináriumok, a gyakorló tevékenységek minősége változott, hanem a módszertani tanulmányoknak és a megosztott anyagoknak köszönhetően megsokszorozódott a képzőművészeti nevelésből és kézműves-ségből írt tudományos dolgozatok száma, az évek során több mint 120 gazdagon illusztrált, témaválasztásban és formailag is egyedi munka született. Ilyeneket nálunk magyar nyelven csak Szatmár megyében írnak.

A fentiekkel párhuzamosan kötetnyi módszertani tanulmányt készítettem, ezek jó része a Szemléltetők címet viselő lemezen, illetve világhálós oldalakon, a honlapomon olvasható, de nyomtatásban is megjelentek Csíkszeredában, a Magiszter módszertani folyóiratban és több főiskolai, egyetemi kiadványban Kolozsváron, Szatmárnémetiben, Budapesten.

Mit tanítsunk?

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a szakmai ismeretekre én sem az általános iskolában, líceumban, szakkörökön, főiskolán, egyetemen, továbbképzőkön tettem szert, hanem az ott szerzett alapokat felhasználva folyamatos tanulással, információval jutottam, jutok hozzá.

Nehéz, szinte lehetetlen pontosan megfogalmazni, hogy mit is tanítsunk vizuális nevelésből, hiszen arról még a jövőkutatóknak sincs fogalmuk, hogy milyen lesz a világ 15–20 év múlva. De nem is ez a valódi kérdés, feladat, hanem az, hogy tanítványaink követhető példákat kapjanak a tanítóiktól, tanáraiktól arról, hogyan alkalmazkodhatunk a világ állandóan változó kihívásaihoz, hogy hidalják át a váratlan akadályokat, milyen módon, mely forrásokból újítsuk folyamatosan ismereteinket, módszereinket, mire használjuk a technika, világháló nyújtotta lehetőségeket, hogyan viszonyuljunk egymáshoz, a társadalomhoz, szakmához, szülőhelyhez, hagyományokhoz, kulturális, művészeti értékekhez és még hosszan sorolhatnám.

Ezek a képességek — mint a fontos dolgok általában — nem taníthatók innen-onnan összemásolt elméleti fejtegetésekkel, idézetekkel, lábjegyzetekkel, bibliográfiai utalásokkal, táblavázlatokkal, felolvasásokkal. Konkrét, követhető példák kellene, ezek nyújtása a mai tanár legfontosabb feladata, aminek úgy képes eleget tenni, ha nem csak líceumi vagy általános iskolai szinten ismeri a szakmáját. Egy olyan pedagógus, akinek a tudása, ismertsége, szakmai presztízse csak a munkahelye kerítéséig ér, eleve nem alkalmas erre a pályára.

Az a társadalom, amely felismeri a fenti-

ek jelentőségét, és megfelelő körülményeket teremt ahhoz, hogy egy értékes, hatékony, példamutató pedagógusi réteg kialakulhasson, hosszú távon életképes marad. Sokak szerint ez a világon a legjobb, legjövődélmezőbb, legtartósabb befektetés. Megvalósítására akkor lesz igazi esély, ha a nép a tudást, tehetséget, kultúrát anyagilag és erkölcsileg is becsülő, értékelő vezetőket választ magának.

Nyugdíjba mehet-e a művész?

Azt rég tudom, hogy a művész — ha valóban az — élete utolsó percéig alkot. A tanításról jó ideig azt hittem, hogy azt a munkaköri feladatok éltetik. Később rájöttem, hogy mindaz, ami évtizedekig fontos volt, amibe folyamatosan időt, energiát, fantáziát, kreativitást fektetünk, a többi alkotói tevékenységhez hasonlóan valamilyen formában magától értetődő természetesség-

gel él tovább, hiszen életmóddá válik.

Tíz évvel a nyugdíjaztatásom után is örömmel, szívesen tanítok mindaddig, amíg nem jelentkeznek a helyemre egy fiatal, felkészült, elkötelezett kolléga. Nincs nagy tülekedés, mert az idő- és munkáigényes, gyengén fizetett, meglehetősen összetett, folyamatos ötleteket és kreativitást igénylő feladathalmazt úgy tűnik, jószántából senki sem választja.

Természetesen tanítani nemcsak a katedrán, szervezett, rendszerezett körülmények között, fizetésért, osztály- és előadótermekben lehet, hanem többek között honlapokkal, világhálós oldalakkal, cikkekkel, tanulmányokkal, tárlatokkal, könyvekkel, előadásokkal. Úgy gondolom, hogy a Szatmári Friss Újság által kezdeményezett Szatmári séták is pedagógusi tevékenységem részei, hiszen a tanulás nem korhoz kötött, és nem csak ismeretközlésről, hanem párbeszédéről, véleménycseréről, közösségformálásról és még nagyon sok mindenről szól.

Muhi Sándor

Szatmári séták

Látogatóban Vízhati Szamolcsnál

Prométheusz

Jelenet

Egy testvérpár. Az idősebbik lány olvas. A színpalak mögül beszélgetés, zaj hallatszik, ez a kicsi lány gondolatait közvetíti végig. A színpad széléről begurul egy óriási földgömb, szorosan mögötte befut a kisebbik leány. Amint elkapja a gömböt, a beszélgetés egy hosszú *sss*-t követően abbamarad.

Teremtés

KICSI LÁNY: Hé, hogy lett a világ?

NŐVÉR: Jó kérdés. Várj csak, olvastam erről. (Elővesz egy könyvet.) Meg is van. Az ókori görögök szerint (a függöny mögött unalomra utaló hangok, a kislány kinéz, ezek elhallgatnak): A világ keletkezéséről, az ember teremtéséről többféle elképzelést találtak ki. Abban viszont mindenki egyetértett, hogy kezdetben nem volt más, mint az ősállapot, a rendezetlen Khaosz. (*huuuu*) Ebből az ősállapotból bukkan fel a Természet, avagy a Mindenség Istene.

HANG: Legyen világosság!

NŐVÉR: És lőn.

NŐI HANG: És elválasztá Isten a világosságot a sötétségtől. És nevezé Isten a világosságot nappalnak, és a sötétséget nevezé éjszakának.

NŐVÉR: Ó választotta el a földtől az eget, a vizet a földtől, a felvilágot az alvilágtól.

NŐI HANG: És nevezé Isten a szárazat földnek; az egybegyűlt vizeket pedig tengerek.

NŐVÉR: Hegyeket és síkságokat hozott létre, melyeket fűvel és fákkal ruházott fel. Kijelölte a négy szél lakhelyét.

NŐI HANG: És monda Isten: Legyenek világító testek az ég mennyezetén, hogy elválasszák a nappalt az éjszakától. És legyenek világítókul az ég mennyezetén, hogy világítsanak a földre.

NŐVÉR: A föld fölé helyezett égboltot pedig teleszórtá csillagokkal, ellátta Nappal és Holddal és bolygókkal. Végül megalakította az állatvilágot és az egyedüli állatot mely az arcát az ég felé emeli, az embert. (*az embert?*)

KISLÁNY: Jaj, tisztára mint egy ógörög tragédiában! Pörgessük fel egy kicsit. Majd mi folytatjuk.

NŐVÉR: Mi leszünk a múzsák. A művészetek istennői, és a vitéz hősök hírnökei. A Prométheusz-féléké.

KIS LÁNY: A bátor Prométheuszé. Úh, de szívesen nyomnék egy csókot az arcára.

NŐVÉR: Hé, ő túl idős hozzád!

KISLÁNY: Bezzeg neked pont megfelelő...

(Magsértődnek... civakodni kezdenek. A többiek beszaladnak és lefogják őket.)

ZEUSZ FELADATA

(A színen megjelennek az emberek, akik szétválasztják a két lányt. Eközben nagy zűrzavart keltve a színpadon, a keselyű hangjára a tömeg megrémül és kiszalad a színről. A színen mint egy tárgyalást megjelölve Epimétheusz, Prométheusz.)

ZEUSZ HANGJA: Elééég legyen! Talán nem tetszik a feladat?

EPI: De igeen ZEUSZ (gúnyosan, kicsit tiszteletlenül)

PROMÉTHEUSZ: Nekem aztán mindegy.

ZEUSZ: Prométheusz, visszaélsz a türel-

memmel. (Ekkor a három ór megközelíti Prométheuszt.)

PROMÉTHEUSZ: Értettem!

Élőlények megteremtése.

(A színen megjelenik újra az előző kép a két civakodó lánnyal és az őket lefogókkal, ám ezúttal nem keselyű vet véget a ricsajnak, hanem édesanyjuk.)

ANYA: Fejezzétek be!!! TE ARRA, TE MEG ARRA! (Az állatok, akik eddig lefogták őket, a földre zuhannak. A két lány dühösen kimegy.)

ANYA: A lányok megint veszekedtek, rájuk szólhatnál néha...

(Csengetnek, az apa üveggel a kezében kimegy.)

Megjelenik Epi. (Megteremti az állatokat. Egy asztalon áll, miközben az állatok a földön fekszenek. A szavára mozogni kezdenek.)

EPIMÉTHEUSZ: Én Epimétheusz, ki feladatul kaptam az állatok teremtését a Földre, mondom nektek, álljatok föl, és járjatok! Legyetek ti erősek, bátrak, kegyetlenek, okosak, ravaszak, pusztítóak, hogy életben maradhassatok és uralni tudjátok a Földet!

PROMÉTHEUSZ AZ EMBERHEZ

(Monológ az asztalnál ülő anyához, aki képtelen neki válaszolni. Prométheusz itt döbben rá, hogy az emberek gyengék.)

Különös, talán félsz tőlem? (kicsit zavarban) Ne haragudj, ha megrémítelek... Hmm te, hogy is féltelnél... Még erre se vagy képes. Jaj, bocsáss meg, ha megbántottalak. (Szünet) Nem vagyok hozzászokva az ilyenekhez... Kicsit zavarban is vagyok... Nem vagy valami beszédes, esetleg hozhatok valamit? Egy pohár vizet, vagy öö... nem? Hát jó. Érdekes, a múltkor is ez volt, odarendeltek Zeus mellé az Olümposzra, aztán hirtelen megjelent egy csóka, valamiiii... hogy is hívják... Figyelsz te rám egyáltalán? Hogy milyen pofátlan vagy... Szóval te még arra se vagy képes, hogy rám nézz... Érteed, amit mondok neked, EMBER... Ó igen, értem Prométheusz... nagyon bátor és hősies vagy... Miért vagy ilyen semmilyen? Édes jó Zeusom... Menj innen! Tűnés! Takarodj már innen! Várj, nem akartam udvariatlan lenni, foglalj helyet... (Csalódottan.) Jó, nekem ez nem megy... (Elmegy, az anya félve, sértődötten, értetlenül kirohan.)

Az állatok erősebbek

az embernél

Bejön három ember félve, és összekuporodnak az asztal előtt. Három állat lép a színre, nézegetik őket, majd felugranak az asztalra és mozgatni kezdik a megrémült embereket. Olyan mintha hipnotizálnák őket. Kiválasztják az anyát és középre viszik. Eljátszadoznak vele, míg végül megölik.

Prométheusz szembeszegül Zeusszal

(Tárgyalás, Epimétheusz, Prométheusz)

EPI: Tisztelt bíróság, a nagyra becsült testvérem és üzlettársam, a méltán híres Prométheusz nem megfelelően végzett feladat gyanúja miatt indított eljárást. Szeretném kifejezni mély felháborodásomat... Ilyenre az Olümposzon példa nem volt... És elnézést szeretnék kérni az én kisöcsém nevében, aki féltékenysége miatt ilyen kellemtelenséget okozott.

PROMÉTHEUSZ: Mit képzelsz, ki vagy te? Tönkretettél mindent... Megölöd az embereket? Ki vagy itt, hogy csak úgy...

ZEUSZ: Csendet a teremben...

PROMÉTHEUSZ: Tisztelt bíróság, ez az ember egy csaló!

EPI: Na ne személyeskedjünk!

PROMÉTHEUSZ: Feladatát önző célokra használja. Teremtményei felemésztik az enyémeiket. Azok az állatok felfalják a munkám... Ők uralják a földet... Nem tudnak semmit tenni ellenük az emberek... Félnek... Rettegnek... Bujkálnak.

EPI: Az én teremtényeim... életrevalóak... gyorsak... erősek... hatalmasak... Te mit alkottál, Prométheusz? Ezt? Kérem a tisztelt bíróságot, hogy az eljárást ellenem szíveskedjék megszüntetni, mert aki az igazi bűnös, az nem más, mint Prométheusz.

ZEUSZ: Epimétheusznak igaza van... Prométheusz... Nem végeztél el rendezesen a feladatot... Ellenszegültél nekem... Homokot teremtettél a tengerbe, mely sárkánt ülepszik le...

PROMÉTHEUSZ: De Zeus... Nézz le a földre! Az én élőlényeim gyengék..., de éreznek... Nézz le rájuk! Nézd, beszélnek...

EPI: Téves...

PROMÉTHEUSZ: Mit beszélsz?

EPI: Hát, hogy téves... Ha átharapják a torkukat, nem hiszem, hogy tovább társalognának...

PROMÉTHEUSZ: Majd én megmutatom neked, mi a téves! (Idegesen megragad egy állatot ábrázoló képet és földhöz készül verni.)

ZEUSZ: Megállj! Prométheusz, neked nem áll jogodban bátyád teremtényeit bántani, ahogy neki se a tied... A bíróság úgy határozott, hogy az esedékes alanyok közötti konfliktust egymás között hagyjuk elsimítani... Nem szólunk bele. A tárgyalást berekesztem. (Zeusz és Epimétheusz kimennek)

PROMÉTHEUSZ: De hát lemészárolják őket... ZEUSZ... Nem marad több ember... Zeus... Ők nem tudják megvédeni magukat... Zeus... (nagy szünet) Ők gyengék...

TÜZLOPÁS ELHATÁROZÁSA

A monológ közepénél a két kislány a nézők mögül, két oldalról megy fel a színpadra, mialatt becsmerlő szavakat kiabálnak. pl.: elbuksz, elpusztulsz, nem fog sikerülni. A végén, amikor felérnek, már csak egy szót kiabálnak egyre ütemesebben: elbuksz. Prométheusz felkiált. Egyszerre hallgatnak el mindhárman, majd Prométheusz az utolsó mondattal lezárja az önvivaskodást.

PROMÉTHEUSZ: Tennem kell valamit, ezt nem hagyhatom. Nem lehet, hogy Zeus így magamra hagy. Miért nem látja senki, hogy ők is élnek, valahol, nekik is vannak érzéseik. Egy élőlény sem születhet csak arra, hogy csak egyszerű préda legyen... Nem ez az élet értelme... Nem lehet ez... Nem halálra születünk! Mi az állat? Egy élet, ami a halálból táplálkozik... Ezt nem hagyhatom, nem! Segítenem kell rajtuk! Mitől is félnek az állatok? A tűztől, ez az. Megadom nekik a fegyvert, mellyel küzde-

ni tudnak majd. Fényt, reményt adok nekik a reménytelenségben! (...) Elviszem nekik a fényt!

OLÜMPOSZI UTCAJELENET

A tömeg a színpadon kóborog egy utca-részletet megjelenítve, valaki újságokat osztogat úgy, hogy a végére mindenkinek legyen újság a kezében.

ÁRUS: Legfrissebb híreink! Tessék, csak tessék! Itt olvashatják az Olümposz legpikánsabb híreit! Nem hisznek majd a fülüknek! Csak tessék! Ide, ide emberek!

ISTEN1: (olvassa az újságot) Zeusz ismét félrelepett, talán ezt Héra nem bocsátja meg, mert indít a főisten ellen... Hát, hogy mik vannak...

ISTEN2: Hádész alvilági villája jobban vonzza a látogatókat, mint az eddigi éveiben.

ISTEN3: Helyszűke miatt Kerberosz állatmenhelyre került...

EPI: (siet a tömegben keresztül, nekimegy) Jó reggelt Árés! Nem láttad Prométheusz?

ÁRÉS: Nem.

EPI: Félek, hogy valami hülyeséget készül csinálni. (továbbszalad)

(A színen megjelenik Prométheusz látszik, hogy mesterkedik valamiben, kicselezi az isteneket és eljut a tűzhöz.)

TÜZLOPÁS...

Az istenek egy sorban újsággal. Prométheusz elfut előttük és felugrik az asztalra. Az istenek az asztal körül állnak, leengedik zenére az újságot, Prométheusz pedig felemeli. Az istenek különböző pózokban lefagynak, majd Prométheusz egyenként elfut mind mellett és kitépi kezéből az újságot. Ezután észreveszik és feldobják az asztalra, majd tolni kezdik azt. Az istenek az egyik oldalon, Prométheusz a másikon. Újra felrángják, de sikerül bebújni az asztal alá. Eltűnt az istenek elől, akik visszatérnek az újságokhoz. Prométheusz középre tolja az asztalt, ahol egy villanykörte van lelógatva. Az istenek észreveszik és megpróbálják megakadályozni, de mindenki, aki megfogja a kezét, hátraesik. Végül senki sem marad, aki megállítaná, és kicsavarja a villanykörteket, majd kifut. Az istenek a dal utolsó akkordjainál felülnek és kinéznak Prométheusz után.

AZ EMBER FEJLŐDÉSE

(A monológ közben három ember a színpadon mögé térdel és szavakat írnak lapokra, melyeket felmutatnak és összegyűrve a közönség soraiba dobnak. A szavak a történelemre utalnak, lehetnek évszámok is pl.: Pithagorász, Merlin, Napóleon, 1953 stb. A monológ végére mindegyik lapon egy szó emelkedik a magasba: tűz.)

NÓVÉR: Az ember... Mik vagyunk? Mivé lettünk? A tápláléklánc csúcsa. A fejlődés csúcsa. Minden mi vagyunk. Teremtünk, alkotunk... Mi hősök vagyunk, hőroszok. Tetteinkről árulkodnak az eposzok, mítoszok. Alkotásainkat és nevünket félik hercegek, kispolgárok, művészek, bankárok, politikusok, tudósok. Csodákat teremtettünk, és mindezt Prométheusz nélkül. Nincs rá szükségünk, nem is volt. Hol volt Prométheusz, amikor piramisokat építettünk, amikor feltaláltuk a papírt, talán ő adta a faló ötletét, vagy ő sugallta a Thalész tételét? És Pithagorász? Talán ő volt a 300.? És a gordiuszi csomó? Azt is ő göbözte ki? Talán Caesart is ő nemzette? Vagy a Megváltó való tőle? És hol volt Pompeji-nél? A kínai nagy fal és az agyagkatonák? Talán neki köszönhetjük Arthur királyt és Merlint?

Ember, akik többek voltak. Világrengető dolgokat tettek, és ide emeltek minket! Hol volt Prométheusz? Nem tartozunk neki semmivel! Még csak egy köszönettel sem. Elhagyott minket. Sorsunkra hagyott. És lám, önerőből, hova jutottunk. Hát nem jobban megéremlik ezek az emberek a tiszteletet, mint ő? Ki ő, egy isten? Úgy mi is olyanok vagyunk, azokká váltunk, azzá emeltük magunkat.

(A végén odanyújtja a lapot egy nézőnek.)

És tanár úr erre csak hetest tetszett adni... Hogy maga milyen szívtelen! (kiszalad)

PROMÉTHEUSZ AZ EMBERRŐL... (Kocsmá)

(Lánccsörgés hallatszik. Prométheusz és az apa belépnek. Lánkra verve hozza Prométheuszt, viszont ugyanúgy vannak kifestve. A keselyű az apát itatja, aki az asztalhoz láncolja a félistent.)

KESELYŰ: Áhhh! Üdv, mit adhatok?

PROMÉTHEUSZ: Ah Zeusz, talán szóhattál volna, hogy nem érdemes olyanokért küzdeni, akik nem érdemlik meg, vagy hogy Prométheusz csak tud, egy sziklá-

hoz kötözlek, ha ellopod a tüzet, vagy valami... Már zsibbad a kezem.

KESELYŰ: Uram! (felébreszti)

PROMÉTHEUSZ ÉS AZ APA: De hát én nem csináltam semmit!

KESELYŰ: Áhh igen! Semmittevő két-féle van. Van, aki azért semmittevő, mert az akar lenni. Lustaságból. Hogy az milyen könnyű! Irigylem érte. De ott a másik.

PROMÉTHEUSZ: Nem akarok mást, csak dolgozni. Csakhogy nem tudok. Rab vagyok, a szégyen, a kishitűség és a kudarcok rabja.

KESELYŰ: Aki valamit kreál, felépít, terem, azért tudja megtenni, mert nem szégyelli magát. Aki szégyelli magát, nem mer teremteni. Hát akkor mit tehet? Rombol. Szerintem a rombolás a szégyenből ered.

Te szégyenled, amit teremtettél?

A színpad két oldalán megjelenik a két lány

NÓVÉR: Már megint kezdted? Ezt már egyszer elmondtam! Kicsi vagy!

KICSI LÁNY: Nem vagyok kicsi! Csak azért, mert te vagy a nagyobb, nem te vagy a főnök!

NÓVÉR: De igen! Hagyj már békén! Menj, játssz valami mást! Ebből elegendem van! (A kicsi földhöz vágja a labdát és kimegy.) Bocsáss meg, nem akartam undok lenni...

PROMÉTHEUSZ: Nem tudom, mások lettek, én nem ilyennek terveztem őket...

KESELYŰ: Nem? Igaz, te csak hatalmat adtál nekik, és ők nem tudtak vele bánni. Van még szép e világban. Van még lélek, hit, szeretet, kedvesség... Mindent megadtál nekik, és megőrizték magukban. A civakodások mögött gondoskodás van. Az ital mögött aggodalom. És a családok? Azokat a szeretet kovácsolta. Nem, Prométheusz, nincs miért szégyenkezned. Csodás dolgot teremtettél. Nem tökéleteset, de csodásat. Gondolj arra, amikor egy anya először pillantja meg újszülött gyermekét és arra, ahogyan attól a pillanattól kezdve egész életét rá áldozza, neki szánja. Gondolj az apákra, utolsó leheletig dolgoznak és harcolnak a családjáikért. Gondolj az áldozatokra, amelyeket a történelem során meghoztak az emberek egymásért, és meghoznak ma is. Megtanultak bátrak lenni. Megtanultak túlélni, és megtanultak szeretni. Megtanulnak majd boldogan élni.

KICSI: (begurítja a földgömböt, ahogyan az elején, de ezúttal Prométheusz fogja meg) Hé, hogy lett a világ?

VÉGE

Kelet és Nyugat között

Különböző történelmi korszakokban más-más módon, elvárások vagy véletlenszerűségek között alakultak a társadalmak és azok kultúrái. Néha a Keletről, néha a Nyugatról áramló irányzatok határozták meg vagy befolyásolták egy-egy korszak fejlődését. Hosszú ideig a nyugati kultúrára az volt jellemző (többnyire így van ez ma is), hogy az az egyéni képességeket, célokat, szabadságjogokat, az önmegvalósítás lehetőségeit helyezte a középpontba. A keleti kultúrákban élők arra törekedtek, hogy a saját társadalmi csoportjaikhoz való tartozás erősödjön és harmonikus kapcsolatok alakuljanak ki. A szocialista-kommunista diktatúra éveiben a Nyugatról bejövő kultúraáramlattól féltette a hatalom az akkori társadalmat, de a Kelet igazi arcát sem akarták megmutatni, csupán annak az elvtelen ideológiáját. Az elmúlt évtizedekben történtek ugyan változások, de nem sikerült kialakítani egy olyan szellemiséget, ami a huszonegyedik századot kellene hogy jellemezze. Nem véletlen, hogy még mindig egyfajta bezártság, egy helyben toporgás jellemzi az ok-

tatás-nevelést, a közösség-szervezést és az egész társadalmi életet. Az ideológiát felváltotta a hatalomért és az anyagiakért folyó küzdelem. A szellemi élet több évtizede próbál megújulni, de ezt a megújulást akadályozza a kultúrharc, ami a liberális és a konzervatív gondolkodók között alakult ki. Mindkét oldalnak megvannak a maguk értékei, mégsem az a cél, hogy ezen értékek mentén éljenek együtt, hanem egymás legyőzése. Függetlenül attól, hogy valaki liberális vagy konzervatív gondolkodású, a tradicionális értékeket fokozatosan háttérbe szorítják, és a materiális értékeket helyezik előtérbe. Ebből fakadóan a szellemi élet már csak itt-ott, erőltetett módon működik, aminek a következménye a sokat hangoztatott elhidegülés, az egymástól való eltávolodás. Az, aki az anyagiakért küzd, ritkán keresi az érzelmeket, maga az értékrend is egyénekre szabott módon alakul ki, ami nem könnyen egyeztethető a másokéval. Akár a legkisebb közösségekben — a családban —, ha nagyobb hangsúlyt kapnak az egyéni értékek mint a közösségek, már kevésbé

beszélhetünk konzervatív közösségekről, sokkal inkább nevezhetjük ezeket liberális értékekre alapozott érdekcsoportoknak.

A fentieket figyelembe véve kérdések sorozata merül fel arra vonatkozóan, hogy egy olyan szűk régióban mint Szatmár megye, miként formálódik a politikai, gazdasági, társadalmi, közéleti és kulturális élet? Mennyire képesek ennek a térségnek a lakói megőrizni az évszázadokon át kialakult szokásaikat, hogyan lehet ma közösségi életet élni, értékeket őrizni és értékeket teremteni? Nagyon sokan foglalkoznak kultúra-, közösség-, társadalom-, politika- stb. szervezéssel, de a sokszínűségben, a különbözőségekben, az egyéni- és csoportérdekek forgatagában valahol eltűnik — vagy nem kerül felszínre? — az a fajta lényeg, ami társadalmi szempontból is jobbulást eredményez(het)ne. A megoldás lehetősége jelenleg sem Keletről, sem Nyugatról nem várható, éppen ezért nem marad más, mint az, hogy magunk találjunk lehetőséget az útépítéshez.

Elek György

Erdély-körút elektromos kocsival, ráadásul női szemmel avagy Mit szólna egy kis teához?!

Előzmények

Visszagondolva az elmúlt 10 évre autós szemmel, mindennek nevezhetem azt a periódust, csak környezetkímélőnek nem, kivéve az elmúlt egy évet, amelyre hamarosan visszatérek. Történt ugyan, hogy legalább 100 000 km-t vezettem le csupán egymagamban egy 2006-os fekete, majd egy 2011-es csodálatos mustár-oliva színű Ford Focus-szal Marosvásárhely–Arad, Marosvásárhely–Kolozsvár, majd Szatmárnémeti–Kolozsvár, illetve ezek kombinációját érintő útvonalakon. Meg persze az egyéb utakon, legyen az kirándulás, üzleti út vagy valami más. A bizonyos városok egy-egy életszakaszbeli kiindulópontot és állomást jelöltek. Ezek az utakon fontosak voltak a sebesség és az idő paramétere, az előzések. Nem mondhatom, hogy nem élveztem, talán nem is kicsit. Ugyan sokszor összeszoruló gyomorral hallgattam végig az éves lebontásokban elhangzó 30–35 ezer kilométeres számokat, de hát a célok eléréséhez ilyen utak is vezetnek, ugyebár... Majd egyszer csak, talán egyszerűen pragmatikus vagy ösztönös okokból kifolyólag, egyre csak kerekedőben visszaszorultak az ingázások, a behuppanok a kocsiba, hogy gyorsan elintézzek valamit. Zavarni kezdett a sebesség által nyújtott kiszámíthatatlanság, a dudálások, a kipufogógáz és a motorzaj melletti nyugalmi faktor eltörpülése. Így történt, hogy szinte egy évig alig vezettem, sétáltam sokat, mert talán kellett egy kis elvonás mindentől, hogy kiéhezsek valami újra, valami másra. És egy új szinten gyakoroljam az autózást, immár anyaként.

Az első 1000 km-ünk hármásban

A Nissan Leaf-ünkkel 2018. szeptember 6-án gurultunk ki a nagybányai márkakereskedésből. Egy éven át tartó ár, technikai, esztétikai szempontokat latolgató tanulmányozás, főleg a férjem részéről, blogok, leírások követése, illetve pályázások előzték meg. A külvilág eléggé szkeptikusan viszonyult, hiszen egy olyan városban terveztük mindezt, történetesen Szatmárnémetiben, ahol az új pláza megnyitásáig (2018. december 6.) a legtöbb erdélyi, főleg nagyobb várossal ellentétben egyetlen villámtöltő (CHAdeMO, CCS, Tesla Supercharger) sem volt. Type2 típusút, ami váltóáramú, ezáltal lassúbb töltési lehetőséget biztosít, kb. 6 órát jelentve, az egyik hotel parkolójában is láttunk már 2018 őszén. Viszont a saját városban mindez nem is olyan lényeges, főleg, ha házban lakik az ember, és egy egyszerű hosszabbítóval vagy fali töltővel, noha váltóáramon keresztül, 6,6–7,4 kW sebességgel akár éjszakai mobiltöltő üzemmódban feltöltheti a kocsiját. Bővebb, és folyamatosan frissülő infókat a világ elektromos töltőállomá-

Az első töltőállomáson a nagybányai benzinkútnál

sairól a PlugShare alkalmazáson keresztül lehet és érdemes követni. Ugyan temérdek okiratot és iratot kellett begyűjteni, de a Környezetvédelmi Alapnál (www.afm.ro) megpályázott használt kocsit beváltásáért járó (Rabla Clasic), illetve elektromos kocsit vásárlásáért ösztönző (Rabla Plus) támogatást megnyertük, konkrétan 11 000 eurót. Világviszonylatban Romániában a legmagasabb támogatást nyújtó alap, nem véletlen, ha az elektromos kocsik vs. kocsitemető felállást vizsgáljuk. Mivel adottá vált a támogatás, a május elején az angliai gyártáshoz befizetett 5%-os rendelési előleget egy valódi vásárlás követhette. Hiszen valamennyire ettől tettük függővé. Szerencsére összejött, így ismét elkezdtem élvezetből vezetni. Ugyan első vezetésre, még Nagybányán szinte elütöttem két, a kocsit elé szaladó fiút, akik vélhetően — mint a legtöbben — nem tudták összekapcsolni, hogy attól mert valami nem hallatszik, még fennállhat egy veszélyforrás lehetősége. Az első napok a tesztelésekkel, próbákkal, utánaolvasásokkal teltek, főleg, hogy rá 8 napra egy közel 1000 km-es útra készültünk. Nem sokat vártunk egy hosszabb út megtételére, a zabolai Mikes-kastélyba már régóta vágytunk. Ezt egy barátnőm is tudta, aki születésnapomra egy két éjszákára szóló ajándékutalvánnyal lepett meg, a kék szobába. Végül kigondoltuk, megterveztük az útvonalat, néhol necces távolságokkal a töltési lehetőségek között, de így izgalmasabbnak tűnt. Nem mintha egy 11 hónapos babával nem lenne az bármilyen út. Péntek délután indultunk 4 óra tájéka 96%-os töltési szinttel, összesen 196 km volt ekkor a kocsiban. A nagybányai Rompetrol benzinkútnál 254 km-t mutatott a kijelző, avagy 58 km megtétele alatt 20%-ot csökkent az akkumulátor töltöttsége. Itt úgy tűnt, hogy minden kontroll alatt van. 6.30 körül indultunk tovább, a 40 perces töltés miatti várakozási idő alatt kávéztunk, ettünk, szülőknél jelentettünk helyzetet. 98%-ról indultunk, 281

km megtételének lehetőségét jelezve, amely a Kisnyíresi hágó felé (Mesteacăn) rohamosan elkezdett csökkenni. Emiatt a sebességet is csökkentettük, lefelé is, olyan 60 km/órás sebességre. Az utánunk jövő kocsik elkezdtek dudálni, csak egy idő után fogtuk fel, hogy ez nekünk szól, túl lassan haladtunk egy olyan úton, ahol gyorsan kell(ene), mert mindenki siet valahova, még akkor is, ha kanyargós az út, alig lehet előzni és számos baleset történt éppen amiatt. Amikor észrevettük a reakciókat, egy teherautó szinte leszorított az útról, amikor úgy indult előzésbe, hogy az idegességtől semmit sem vett figyelembe, főleg a szemből jövő kicsi kocsit, melynek sofőrje, egy gyermekét szállító nő még másodpercek elteltével is megrökönyödve állt az út szélén. Ezután jegyezte meg Viktor, a férjem, hogy azért is jó ez a kocsit, mert egy új szemléletet hoz be. Lefelé haladva pedig fokozatosan elkezdett nőni a hatótávolsági érték is. Paradj volt aznap az úti cél, Nagybányától 240 km-re. Ezen az útvonalon, amely Dést, Bethlent, Régent és Szovátát érintette, nem volt töltési lehetőség. Közben besötétedett, eldugott utakon haladtunk, szitálni kezdett az eső. Felfedeztük a rövid és hosszú fény automatizálását, kikapcsoltuk a sávellahagyást jelzőt és a légkondit, hálásak voltunk a Cruise alkalmazásnak, néztük, hogy mennyire göröngyös két falu között az út, váltottunk egy párszor, babát altattunk és nyugtattunk. Este tíz óra 30 perckor érkezünk meg parajdi szállásunkra, a kocsiban 14%-nyi áram maradt, 40 km megtételére jósólva, megnyugodhattunk. A fiatal panziótulajdonos ugyan meglepődött, de nyitottan megengedte, hogy elkezdjük feltölteni a kocsit, amely másnap reggelre még nem fejeződött be. Nappal a környéken jártunk, Szovátán megejtettük az

Folytatása a következő oldalon

Folytatás a 8. oldalról

Székellyföldi utakon

utolsó kinti fürdözést a Medve-tóban és kihagyhatatlan volt a sajtos-tejfölös lángos is, ellenőrizni kellett, hogy egyetemi évek óta változott-e az íze. Kívülről a Lepkeházat is megnéztük, és a szomszéd bácsitól talán több információt tudtunk meg minderről, mintha egy héttel meghosszabbították volna a nyitva tartást. Másnap Zabola felé, Kovászna megyébe vettük az irányt 100%-os töltési szinttel, 275 km-t jósolva. 163 km út megtételét követően 33%-nyi áram maradt a Leaf-ünkben, amely további 90 km megtételét tette volna lehetővé. A festői környezetben elhelyezkedő Mikes birtokon két nap alatt a közeljövőből a régmúltba „időutaztunk” vissza. Gregor és Alexander Roy Chowdhury, Mikes Katalin grófnő és Shuvendu Basu Roy Chowdhury of Ulpur bengáli arisztokrata fiai működtetik a nemesi, békebeli időket idéző, rendkívül stílusosan berendezett és felújított kastélyszállót. A grófok kutyáival a lovak mellett nagyokat sétáltunk az 50 hektáros birtokon, a kastélyparkban, a Keleti-Kárpátokba felnyúló tisztásokon és erdőkben, csónakáztunk a tóban, a fehérre festett kovácsoltvas székeken és padokon iszogatva üldögéltünk és elméláztunk az élet nagy dolgain, vagy éppen a legapróbb történeteken is, fiunkat csodálva, mert erre itt van idő. Egy veszteséget igyekeztem feldolgozni, a közeg pedig adott volt mindehhez, a megállásra, a befelé fordulásra, ugyanakkor ambivalens módon az előrelépésre is. Az autótöltés ugyanakkor nem ment egyszerűen, mivel nem vártuk meg a gond-

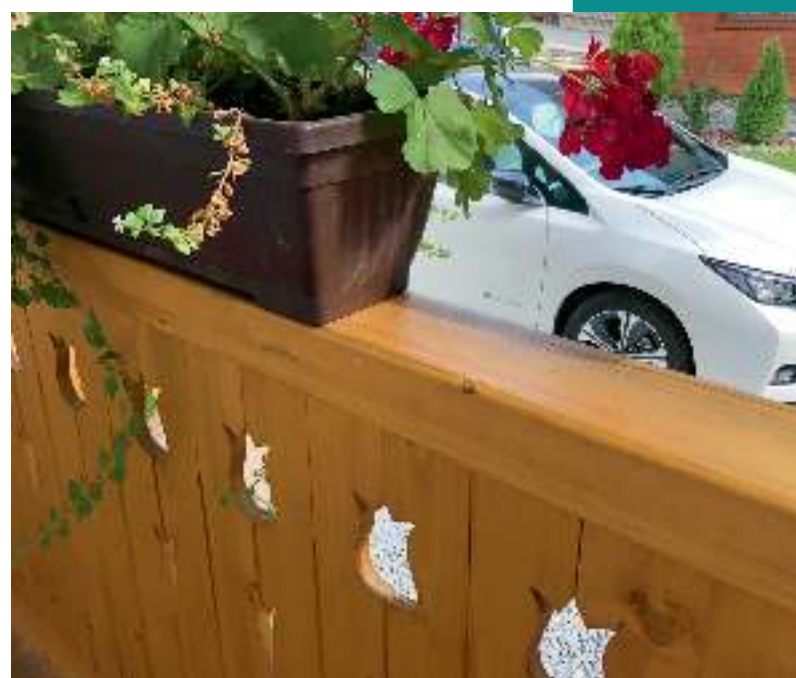
nokot, egy hosszabbítót felhasználva elindítottuk a töltést, szerencse, hogy elhúzódtott a reggeli készülődés, mert így hamarabb észre lehetett venni a füstöt a kapcsolók tájékán és érezni a kábelek égett szagát. Valójában olyan konnektorba dugtuk a hosszabbítónkat, amely csak kis teljesítményű led izzók világítását tudta biztosítani, ezt bizonyos jelekkel jelezték is, amelynek a pontosabb ismertetését sajnos nem kaptuk meg. Szerencsére a kastély megmaradt, a vezetékek átnézését, a probléma megoldását még azon a reggelen biztosították. És úriember módjára mindenki nyugodt maradt. Mi más várható el egy nemesi közegben?! Két nap elteltével 210 km-t levezetve, 17%-ig lemerülve, 49 km-re elegendő árammal a marosvásárhelyi Kaufland villámtöltőjét használtuk, majd következő napon a kolozsvárit, és onnan már haza is érkezhettünk Szatmárnémetibe.

És miért tetszett mindez?

Mert nagyon jó érzés vezetni egy elektromos kocsit, a mai kor leegyszerűsített felhasználása jellemzi, könnyed, környezetbarát, nem kell a saját kocsim kipufogó gázát beszívjam, miközben berakom a babát a babaülésbe, ha azt szeretném, hogy már meleg legyen a kocsiban, főleg így télen. Mert 50 lejből (kb. 12 euró) tettünk meg hozzávetőleg 1000 km-t. Mert ez az új szemlélet tökéletesen illeszkedik az aktuális életszakaszomhoz, amelyben

nem a sebesség, hanem az életminőség számít, amelyben az (is) érdekel, hogy a cselekedeteim milyen összefüggésben és hatással vannak a környezetre, a jövőnkre. Szelektíven gyűjtő magatartásomban és egyéb környezettudatos megnyilvánulásaimban, mint a kvázi környezetbarát utazások, vásárlás, a régi és időtálló felújítása az új és eldobható darabok helyett, vagy az inkább minőségi és kevés, mintsem a sok és gyenge darabok, olykor konfliktusokat szülve, már-már predesztinálhatták ezt a választást. A döntés azonban a párom részéről érkezett, aki nagyon kedveli az új technikai megoldásokat. Ugyan még nagyon sok mindenben lehetnének környezetbarátabbak, a fanatizmust vagy erős tudatosságot hagynám másokra, nálunk ezek valóban működőképesek, sőt kifejezetten kellemes életérzést nyújtanak. És mindez Erdélyben is tökéletesen megvalósítható, még akkor is, ha valamivel több magánszervezést igényel, de hát így sokkal érdekesebb, mintsem a már jól bejáratott utakon követni másokat.

Matusinka Beáta

Zero Emission — tulipánminta és muskátli

100%-os töltöttséggel hagyjuk el a parajdi szállásunkat

Párhuzamos töltések Kolozsváron

A Mikes-birtok gépezsháza

Mit jelent lányból nővé, fiúból férfivá fejlődni?

— *Mind a fiúk, mind a lányok életében jelentős a serdülőkor, hiszen ebben az időszakban dől el, hogy a lányból milyen nő, a fiúból milyen férfi válik. Mennyire történik ez másként a huszonegyedik században?*

— Lányból nővé és fiúból férfivá felnőni a huszonegyedik században egy speciális és komplex folyamat. Optimálisan a kamaszkor az a periódus, amelyikben ez a folyamat lezajlik — és mégis azt kell mondanunk, hogy ez nem minden esetben történik meg — legalábbis adekvátan és harmonikusan. A kamaszkor (10/12–18/21) az a korszak egy ember életében, amikor gyermeki mivoltában fejlődve elhagyja azt, és belép a felnőttkorba. Ez az időszak erősen meghatározó a nemiség, illetve annak milyensége kialakulásában. A nemi hormonok elkezdik működésüket, amely együtt jár bizonyos fizikai, pszichés, szociális, mentális, majd spirituális változásokkal. Az eriksoni fejlődésmódel szerint ekkor kerülünk szembe olyan kihívásokkal, amelyeket sikeresen megoldva egy bizonyos énerő jutalmát élvezzük: magát az identitásunkat, mely a későbbiekben már személyiségünkbe beépülve ilyen módon nem kérdőjeleződik meg. Amennyiben a kihívások sikeres megoldása nem következik be, akkor ezek a jövőben problémaként várhatóan újra és újra felütik majd a fejüket.

— *Valójában mi jellemzi a felnőtté válást? Mire kell odafigyelni?*

— A lányból nővé és fiúból férfivá való válást a felnőtté válás és az adekvát nemi szerep megszilárdulása jellemzi. A felnőtté válás egy összetett jelenség: felnőtté kell válni fizikailag — legtöbbször ez a legkönnyebb, ami általában együtt jár a jogi felnőtté válással is. A pszichés, mentális és spirituális felnőtté válást bizonyos krízisek előzik meg, amelyet könnyű megértenünk, ha arra gondolunk, hogy ahhoz, hogy egy diplomát szerezzünk, legtöbb esetben vizsgáznunk kell abból a szakkompetenciából. Ezek a vizsgák felelnek meg a kríziseknek, a sikeres vizsgázás pedig jelentené ebben a hasonlatban a felnőtté válást. Ha az egyetemre gondolunk, tudjuk, hogy több vizsgaidőszak van, majd a végén egy diplomadolgozat, amelyeknek sikeressége együtt jár a tanulásaink, vizsgázásaink méltó jutalmával, és azzal a „ranggal”, amit ilyen módon kivívtunk magunknak. A kamaszkorban a krízisek „önállósági-teszteket” jelentenek.

— *Mikor mondhatjuk el azt, hogy valaki pszichésen is felnőtt?*

— Pszichésen akkor felnőtt valaki, ha önálló tud lenni érzelmileg, azaz nincs függő viszonyban senkitől, felismeri saját érzéseit és kezelni tudja azokat, szükség esetén módosítani; mentálisan akkor felnőtt valaki, ha tud önállóan gondolkodni; spirituálisan akkor fejlett valaki, ha letisztult cél- és értékrendszere van, felismerte dolgát a világban és mindennap követi azt, világos a transzcendenshez való viszonya — ez a huszonegyedik században azért nehezebb, mint eddig bármikor, mert a fogyasztói társadalom emberképe nem a felelős-szabad, azaz felnőtt ember, hanem a boldogtalan, sokat teljesítő „rabszolga”, ezért boldogta-

Lányból nővé, fiúból férfivá felnőni a huszonegyedik században egy speciális és komplex folyamat. Természetesen nemcsak fizikailag kell felnőni, hanem pszichésen is. Ebben az időszakban történik meg az adekvát nemi szerep kialakulása is. Mi jellemzi a felnőtté válást? Mire kell odafigyelni? Milyen tényezők befolyásolják a nővé-férfivá válást? Mi a szerepük a szülőknek? — ezekre a kérdésekre kerestük a választ Fleisz Kinga pszichológussal.

lanságát kompenzálni vágyó, kellektől függő ember. Gondoljunk csak arra, hogy milyen szociális függőség van jelen a mostani kamasz generáció életében, és mégis magányos: százával vannak szociális hálón ismerősei/„barátai”, mindent megtesz az elismerésért, akár önmagát is feladja egy „like”-ért, hozzászólásért, népszerűségért. Gondolkodásában ugyan elengedi a szülői gondolkodási sémákat (ami helyes, mert az önállósághoz ez feltétel), helyette viszont nem feltétlenül a sajátját részesíti előnyben (ami egy erőfeszítéssel teli feladat), hanem csak lecseréli azt egy általa referencia személy/csoport/mozgalom stb. gondolkodási módjára. Azt szeretném ezzel aláhúzni, hogy létezik jótékony és harmonikus fejlődés, viszont nagyon magas az ára, ugyanis a mostani fogyasztói társadalmi rendszer nem segíti ezt elő, tehát csak annak sikerül, aki ezen felül tud emelkedni.

— *Hogyan alakul ki az adekvát nemi szerep?*

— Az adekvát nemi szerep kialakulása azt feltételezi, hogy előbb a környezetemben tapasztaljak meg harmonikus nőket/férfiakat, akik számomra vonzóak, majd ezen szerepeket kísérletezve az addig kívül látott nemiséget interiorizáljam, azaz magamévá tegyem, úgy viselkedjek, mint az illető nő, vagy a férfi. Már gyermekkorban kezdjük ezeket a szerepeket próbálgatni, „úgy teszünk, mintha...” már nők, illetve férfiak lennénk — felvesszük édesanyánk magas sarkú cipőjét, határozott kiállással utánozzuk édesapánk döntéshozatali stílusát stb. Aztán tinédzserkorban ez a „mintha...” átalakuloban van — nem csak játékból, hanem valóban magunkra aggatjuk a női/férfi fizikai, pszichés stb. kelleket — de még csak kísérletezve, többfélélt kipróbálva, majd érett nőként, férfiként, amennyiben ezek a „krízis-teszt” folyamatok sikeresen lezajlottak, örömtelen megéljük differenciált nemiségünket. Ebben a komplex nővé, illetve férfivá válási folyamatban több „próbatétel” van. Először is az iparosodás korszakától kezdődően a férfi-női szerepek elkezdtek közelíteni egymáshoz. A klasszikus nő és a klasszikus férfi szerep már nem olyan „trendi”, elfogadott, sőt promovált a „nőnek is férfiasan gondolkodni” és a „férfinak is nőiesen érezni”. Ebben a nők előrébb járnak, a férfiak érzelmi intelligenciája nem fejlődött annyit, amennyit a nők gondolkodásmódja — ez statisztikailag igaz, az egyén szempontjából lehet így van, lehet nem. A próbatétel abban áll, hogy a szülői/családi/pedagógusi modelleken kívül a média/internet is „belépett” az egyén mikroközösségébe, azaz hatalmas hatást gyakorol, és mivel az internethez való hozzáférés nem az „értékhardozó elit” kiváltsága, az azon

keresztül jövő üzenet általában (van kivétel — de meg kell tanulni ehhez hozzáférfni) közepes vagy alacsony szintű, mert ezáltal tudja komfortosan megcélozni a tömegeket. Magyarul mondván, a női/férfi modell nem (csak) a szülő/a tinédzser környezetének felnőttjei, hanem akár a botrányoktól híres, időnként túlzottan individualista, néha patológikus személyiségű „nők/férfiak”, akikre hasonlítani akarnak, mert a kamasz elismerésre vágyik, hogy személyisége megszilárduljon, és ezek a sztárok nagyobb „sikernek” örvendenek, mint pl. anya, apa, ezért felvesznek olyan szerepeket, viselkedésmódokat, amelyek sikeressé tehetik ugyan abban az értelemben, hogy beszélnek róla, de ez a siker legtöbbször nem jár együtt a beteljesedés érzésével. Abban az esetben viszont, ha apa egy hiteles férfi modell és/vagy anya egy hiteles női modell, illetve a kamasz talál környezetében egy élő, hiteles modellt, akkor ez az adekvát nemi szerep harmonikusan meg tud szilárdulni. Tehát mindebből az következik, ahhoz, hogy egy szülő segítse gyermekének nővé, illetve férfivá való válását, ő maga kell figyeljen nőiségére vagy férfiasságára, azaz a nevelés mindig önéveléssel kezdődik!

— *Mennyire képesek vagy hajlandóak a szülők az önévelésre?*

— Mivel a kamaszok nevelése kamaszkor előtt kezdődik, fontos néhány dologban önreflexiót végeznünk. Érdemes minden férfi-apának végiggondolni, milyen is ő, milyen férfias jegyei vannak, amit át tud adni fiának — tudatos szeretet, igazság, kiszámíthatóság, stabilitás az elvekben és a döntésekben, siker, rend, irgalmasság, cselekvőképesség, koncentráció, karizmatikuság, erő, határozottság, bátorság, humor, hősiesség, meggyőző erő, remény, jóság, hit, akarat stb. Érdemes minden nő-anyának végiggondolni, milyen is ő, milyen nőies vonásai vannak, amit át tud adni lányának — pl. energia, szeretet, szépség, harmó-

Folytatása a következő oldalon

Iskolai zaklatás: okok és megelőzés

A szenátus elfogadta az iskolai csúfokodást, sértést, bosszantást, megalázást, megfélemlítést és testi-lelki erőszakot, gyűjtőnéven a bullyingot tiltó törvénytervezetet. Az oktatási törvény módosítása előírja a bullying meghatározását és megelőzését, a pszichológiai felügyeletet, de a pedagógusok tájékoztatását és felkészítését is a bullying okozta problémákkal kapcsolatban. A jogszabály tiltja az ütlegelést, elakasztást, lökdösődést, pofozást, azaz a fizikai erőszakot és a csúfneveket, sértéseket, bosszantást, megfélemlítést, megalázást, azaz a lelki erőszakot. Az alábbiakban dr. Frigy Szabolcs iskolai tanácsadóval, egyetemi oktatóval beszélgettünk az iskolai zaklatásról.

— Az utóbbi időszakban egyre többet hallunk az iskolai zaklatásról, mivel Magyarázható ez?

— Az iskola zaklatásnak az ad aktualitást, hogy a törvényhozás hivatalosan is bevezette az iskolai rendszerbe azt a jogszabályt, hogy büntethető legyen az iskolai zaklatás. A román tanügyben eddig is jelen volt a fizikai agresszió tiltása, amiről az iskoláknak külön jelentést kellett vezetni. A most megfogalmazott jogszabály egy új fogalom Romániában, ugyanis az internet megjelenésével egy új kapu tárult ki ezen a téren is. Zaklatások mindig voltak valamilyen formában — például a gúnynevek használata a régi iskolai rendszerben is megvolt —, most nagyon sok új lehetőség nyílt meg, ami a zaklatást és a megalázást új szintre emelte. Ez a jogszabály azért fontos, mert Szatmár megyében is nagyon sok eset van, amikor gyerekeket azért kell pszichológushoz vinni, vagy iskolát cserélni, mert a szülő megtudja, hogy a gyermeke valamilyen iskolai zaklatásnak az áldozata. A szülő is, a gyerek is azt érzi, hogy eszköztelen ezzel a problémával szemben. Az iskolai zaklatásnak erre a speciális formájára az angolban a bullying kifejezést használják, nagyon sok programot folytat-

nak, arra vonatkozóan, hogy a zaklatást megelőzzék. A bullyingnak több formája lehet: az egyik ilyen, hogy valakiről összemontázsolnak egy képet, azt valamilyen internetes felületen közzéteszik és a gyereket gúny tárgyává teszik. A másik a kirekesztés, aminek ma már van online formája is, azaz valakit nem vesznek fel az osztály közösségi csoportjába. Vannak durvább esetek is, amikor álprofilokkal folyamatosan, destruktív üzenetekkel bombázzák a diákokat.

— Mi az, ami zaklatásnak minősül? Hogyan kezeljük ezeket a konfliktusokat?

— Amikor két gyerek összeverekszik, az egy kétszemélyes történet: van egy elkövető és van egy áldozat. Az iskolai zaklatásnál nagyon fontos, hogy ez egy háromszereplős történet, mert ebben kulcsszerepe van a közönségnek is, aki nézi és lájkolja a képeket. Ezt a fajta zaklatást úgy kell kezelni, hogy legyen figyelembe véve az elkövető, az áldozat és a közönség viszonya. Az osztálytársak lájkolják a képeket vagy figyelmen kívül hagyják, kevés esetben akad olyan, aki kitör ebből a körből és felemeli a szavát. Ez egy közösségi bizalomvesztésnek a tünete, hogy nincs abban a közösségben egy személy — nem feltétlenül azért

az egy emberért — magának a zaklatásnak a ténye ellen. Ezért a zaklatás mindig egy közösségi probléma. A zaklató és az áldozat között ott kellene legyen a közösség, amely normák szerint biztosítja, hogy egy jól működő közösségben ne történjen zaklatás.

— Történnék-e lépések az iskolákban a zaklatások megelőzésére?

— Az osztályfőnökök még többet kellene foglalkozzanak a megelőzéssel és ne legyenek érdektelenek, amikor látják, hogy a közösségi oldalakon bizonyos tartalmak megjelennek. A közösségi csoportokba nem veszik fel a szülőket és a pedagógusokat, ezért kellene legyen olyan osztálytárs, aki szól a pedagógusoknak és a szülőknek, ha észreveszi a zaklatásokat.

Nagyon fontos, hogy mit tesz a szülő,

Folytatása a következő oldalon

11. oldal — Tilos a bullying

Folytatás a 10. oldalról

nia, tisztaság, együttérzés, megbocsátás, báj, kecsesség, romantikusság, melegség, kitartás, vonzóerő, lelkesedés, játékoság, hála, titokzatoság, altruizmus, szorgalom stb. Érdemes minden férfi-apának megvizsgálnia magát, milyen is ő és hogyan bánik a nőekkel, mert ilyen kapcsolati mintát ad lányának — hogyan gondol a nőkre, beszél velük, milyen kapcsolatai vannak. Érdemes minden nő-anyának megvizsgálnia magát, milyen is ő és hogyan bánik a férfiakkal, mert ilyen kapcsolati mintát ad fiának, hogyan gondol a férfiakra, beszél róluk, milyen kapcsolatai vannak.

Nagyon fontos, hogy a szülőpáros erről nyíltan tudjon beszélni és egymásnak építő jelleggel visszajelezni (és a visszajelzést fogadni), ha valami értékeset lát párjában, azt megerősítse, vagy ha valami olyasmit lát, amiben érdemes fejlődni, amit korrigálni kellene, szintén jelezze.

— Milyen tényezők befolyásolják a nővé-férfivá válást, akár pozitív, akár negatív irányba?

— A nővé-férfivá válást nagyban befolyásolja az a nyelvezet is, amellyel a kamasz találkozik a nemiségre vonatkozóan: ilyenek a nők, ilyenek a férfiak, ezt és azt akarják a nők a férfiaktól, a férfiak a nőktől, az az ilyen-olyan anyád/apád, idegen nőkről/férfiakról való értékítéletek. Fi-

gyeljük meg, melyek azok a jelzők, amelyeket a szülők vagy a környezetben élők használnak. Amennyiben ezek meghatározóan pozitívak, akkor a lány/fiú alig várja, hogy nő/férfi legyen, amennyiben ezek többségében negatívak, pejoratív, elmarasztaló jellegűek, akkor ez vagy lassítja az érést vagy diszonzáns/nem harmonikus elemeket vegyít ebbe a szerepbe. Ha egy lány folyamatosan azt hallja, hogy a nők csodálatosak, minden jót megérdemelnek, imádni lehet őket, lenyűgözőek, tiszteletre méltóak stb., akkor a lány alig várja, hogy nő legyen. Ha ezzel szemben azt hallja, hogy a nők sárkányok, kihasználják az embert, kurvák, és ezt a felsorolást lehet fokozni, akkor a lány nem szívesen válik nővé, illetve ebből még az is következik, hogy olyan kapcsolatokat alakít ki, ahol mindezek miatt „elverik rajta a port”, és ezt is lehet folytatni, milyen normálistól eltérő életforgatókönyvek szenvedésébe lehet kerülni. Ugyanígy a fiúk esetében is.

— Milyen kell legyen a szülői szerep?

— A szülői szerep elsősorban szülői legyen, és csak másodsorban baráti. Pontosabban ez azt jelenti, hogy a tinédzser szülője két attitűdöt kell váltogasson: szeretni és szabadságban elengedni. Ezt azzal az analógiával tudnánk könnyen elképzelni, hogy a szeretés által megteremtjük a fa biztonságos gyökerét, törzsét, és a szabadságban való elengedés által tud az adott fa kihajtani,

majd a későbbiekben kivirágozni, és gyümölcsöt teremni. Szeretni — magában foglalja azt is, hogy önmagáért szeretem a másikat, azaz nem a saját vágyam beteljesedését szeretem a másiban, hanem a szeretett személy beteljesedését. Ez időnként nagy dilemmákat tud okozni, hogyan is érdemes ezt megfelelő módon tenni. Ebben az első szabály talán az, hogy figyeljünk arra, hogy ne ártunk, amennyiben nincs még eszközünk a másik lény önbeteljesedését/önmeghaladását támogatni.

— Mi az, ami a legfontosabb kell hogy legyen egy tinédzser számára?

— Egy lánynak az elsődleges, nemiséget meghatározó missziója, hogy nővé váljon. Egy fiúnak az elsődleges, nemiséget meghatározó missziója, hogy férfivé váljon. Ez egy komplex folyamat, amelyben a „nő”-ség/„férfi”-ség különböző szerepei, helyzetek mértén megfelelően érdemes hogy megjelenjenek. Szülőként ezt legjobban a saját nőiességünk/férfiasságunk kibontakozásával lehet támogatni. Amennyiben az egyik nemű szülő hiányzik a kamasz életéből, érdemes más olyan családok társaságában időt tölteni, ahol az a szerep harmonikusan jelen van, hogy a fiatal gyermeknek legyen élő modellje, amit követni tud. Ha bármilyen dilemmánk, nehézségünk van, ajánlatos akár egy alkalomra is azt egy hiteles szakembertől megkérdezni, átbeszélni.

Elek György

amikor kiderül, hogy a saját gyereke zaklató vagy áldozat. Az okozza a nagy problémát, hogy a gyerek nem beszél a szüleinek a zaklatásról. A szülőnek tudnia kellene, hogy mi van a gyerekének a közösségi oldalán. Ez nem bizalmatlanságból kell történnjen, hanem amiatt, hogy lássa a zaklató üzeneteket. Nem lehet az, hogy egy olyan gyereknek, akinek még nincs kiforrva a személyisége, a szülei ne tudják azt, hogy mivel foglalkozik a közösségi oldalon. A szülőnek az a szerepe, hogy egy esernyőt, vagy ha úgy tetszik egy védőhálót tartson a különböző internetes negatív hatások megelőzése érdekében. Ki kell védeni a személyiségromboló hatásokat, amelyek a gyerekekre zúdulnak. Meg kell erősíteni a közösségeket azzal, hogy azokba mindenki beletartozzon, ne legyenek olyanok, akiket kizárnak. Meg kell alapozni a bizalmi hálót a gyerekek között, és ha vannak problémák, akkor a szülőknél és a pedagógusoknál közösen kell fellépniük.

— *Milyen okok miatt zárnak ki gyerekeket az osztálytársak?*

— A pszichológia most úgy látja, hogy az agresszornak van egy saját személyiségprofilja. A kutatások azt igazolják, hogy az elkövető, aki az iskolában zaklat, a benne lévő feszültséget rossz módon vezeti le. Ez a feszültség nagyon gyakran abból adódik, hogy vagy a családban van agresszió, amit ő maga már elszenvedett, vagy valamikor ő maga is áldozat volt és akkor azt nem kezelték megfelelő módon. Azt is tudjuk, hogy az elszenvedőnek is van egy sajátos személyiségprofilja, mert valószínűleg a családban lehetnek kommunikációs gondok, ami miatt nem tud megbeszélni dolgokat a szülővel, emiatt a gyerek zárkózottabb, kevés kapcsolati hálóval, emiatt érzi azt, hogy eszékötlen.

— *Nagyon sok szülő és pedagógus nem alkalmas a nevelésre, a példamutatásra. Honnan indult ez a jelenség és hova tart?*

— A huszadik század közepétől indult el egy folyamat, amikor arról kezdtek el beszélni, hogy a gyerek születésével egy időben nem jönnek automatikusan a szülői szerepek. Anyának és apának nem születünk, azzá kell válni. Tudatosan kell törekedni arra, hogy a gyerekeket jól végezzük. A szülői szerep folytonos tanúlással jár. Aki azt hiszi, hogy ő már mindent tud a gyereknevelésről, nagyon rossz úton halad. A szülőnek tudnia kell, hogy az a gyereknevelési stílus, ami a gyerek hároméves korában jól működött, az tíz év múlva nem fog jól működni. A Szülők iskolája kezdeményezés vagy az iskolai tanácsadás egy

olyan kiindulópont lehet, amikor a szülők felvállalhatják azt, hogy nehézségeik vannak a gyereknevelésben. Romániában az a nehéz, hogy van egy tökéletesség-központúság, és nehezen vállalják fel azt, hogy valamit rosszul csinálnak. Ez így van a házastársi kapcsolatban is. Nem tökéletesen kell házasságot élni vagy gyereket nevelni, hanem jól. Ebbe bele kell férnie annak is, hogy megállunk és segítséget kérünk. Ameddig mindenki abban a félelemben él, hogy ha nem csinálja tökéletesen, akkor nem kér segítséget, hanem bezárkózik a saját problémáival, addig nehezen lehet kitörni. El kell fogadni azt, hogy néha a külső szempontot is figyelembe kell venni. Sokan inkább élnek a családban kommunikációs gondokkal, mintsem, hogy elmenének egyszer-kétszer szakemberhez.

— *Nálunk még nem szokás pszichológushoz járni, pedig sok esetben segítené...*

— Ahogy a pedagógusokat képezni kell(ene) a jelenkor gyerekeivel való bánásmódra, úgy a szülőket is tudatosan, rendszeresen, célorientáltan képezni kellene. Nem lehet az, hogy a szülők csendben vannak, nem beszélnek sem egymással, sem a gyerekekkel. Amikor egyik-másik szülő azt mondja, nem tud mit kezdeni a 14–18 éves gyerekével, az a probléma nem tegnap vagy tegnapelőtt kezdődött, az egy hosszú kommunikációs folyamat megszakadásából következik. Ha valami nem működik, azt nem kell elhallgatni, hanem mielőbb megoldást kell találni, mert később sokkal nehezebb lesz.

— *Nagyon sok szülő túl nagy önállóságot ad a gyermekének, már-már a gyerek irányítja a szülőket. Előbb-utóbb megszűnnek a családokban a szabályok?*

— Amerikában elég régen vizsgálják a három nevelési stílust: az autoriter, a demokratikus és az engedékeny nevelési stílust, ezt ötvözik azzal, hogy a szülő nevelési stílusa mennyire hideg vagy meleg, azaz, mennyire érzelemmentes. Az egyik legrosszabb nevelési stílus a hideg, engedékeny, amikor a gyerek azt csinál, amit akar. Szükség van normatívákra, hogy merre kell irányulni. Az engedékeny nevelési stílusban ott van az énközpontúság, hogy a gyerek a legfontosabb, ami miatt a családban egy egyenrangú hierarchia alakul ki, hogy a szülők feladata a gyerekek kiszolgálása. Sokan nagyon kifordítottan értelmezik a szülői szerepet és erre rájátszanak a gyerekek. Ez már négyéves korban elkezdődik a bevásárlóközpontban, amikor a gyerek mondja meg, hogy mit vásároljanak. A családban szabályokat kell teremteni és azokat be kell tartani. A gyerek azt hiszi, hogy körülötte forog a világ. A pszichológusok arra figyeltek fel, hogy tízenévesek nem fogják fel, hogy hét és fél milliárd ember él a földön, ezek mind egyenlők, hanem úgy képzelik, hogy ők a világ közepe. Minden másra ebből az énközpontúságból tekintenek: a szüleikre, a tanáraikra és az embertársaikra. Ebből nagyon sok gond származik. Nem találják a helyüket a családban és a társadalomban.

— *Hol hibázik a szülő?*

— A szülő valahol ott kezd rossz irányba vinni a gyereket, amikor a szülői szeretetet is ajándékban, pénzben akarja kifejezni. Egy idő után a gyerek sem tudja élvezni, hogy együtt sétálhat a szülővel. Számára ez nem üti meg a jó együttlét ingerküszöbét. Akkor látunk boldog családokat, amikor elmennek vásárolni. Ez az az élmény, amikor együtt tudnak lenni boldogan. Amikor a szülő

nem engedheti meg, hogy mindent megvásároljon a gyerekeknek, az azt mondja, hogy a szülők nem szeretik eléggé. Az is gond, hogy a gyerek nem tudja, hogy egy telefon a szülőnek mennyi munkájába kerül. A pénzügyi, gazdasági nevelés a családban kezdődik el. Könnyű kérni háromezer lejes telefont, amikor a gyerek nem tudja behatárolni, hogy az hány százaléka a családi jövedelemnek. A gyerek úgy nő fel, hogy nem ismeri a család anyagi korlátait.

— *Mennyire képzettek ma a tanárok?*

— Romániában egyetlen egyetem se vállalja be a tanárképzést. Csak tudományegyetemek vannak, amin belül el lehet végezni egy pedagógia modult. A kémiát végzett tudományegyetemről kijövő hallgató csak akkor lesz tanár, ha az összes jól fizető állás be van töltve, emiatt kontraproduktív a rendszer, az iskola nem tud szelektálni a tanárok közül. Nem a legjobb képességű személyek mennek tanárnak, holott a legképzettebbeknek kellene a tanári pályát választaniuk, mert a társadalomnak ez a legjobb befektetése. Kivételt képeznek azok az esetek, amikor valakinek kiemelten hivatásérzete van. De ha hivatásérzete van valakinek a pedagógia iránt, akkor sem mehet el tanárképző egyetemre, csak tudományegyetemre, ahol részesülhet egy pedagógia modul képzésben. Nyolcvan százalék a tudományos képzés, húsz százalék a pedagógia. A tanárnál éppen fordítva kellene hogy legyen. Nagyon sok energia elmegy arra, hogy működtessük ezt a rosszul működő rendszert.

— *Mennyit fog segíteni a törvény az iskolai erőszak megelőzésében?*

— Az, hogy a témával foglalkoznak, már előrelépés. Lehetőség lesz arra, hogy elindítson egy társadalmi diskurzust. Ami érdekes az egészben, az az, hogy egy napig hír volt a médiában, de nem sikerült továbbvinni. Úgy tűnik, hogy megint kipipáltunk egy dolgot, ami Nyugaton már létezik, létezzon nálunk is. Nem indultak el a tényleges tevékenységek. Ez a törvény csak nevesít egy dolgot, de önmagában nem fogja megoldani a problémákat. Ahhoz, hogy hatékonyra váljon, plusz erőforrásokat kell mozgósítani. A kutatások azt mondják, hogy az a gyerek, aki az iskolában zaklat, az valamilyen családi feszültségeket élt át, de az, aki családon belüli erőszakban részesült, az az iskolában lehet áldozat is. Ha a családban valami nem működik jól, az később kihat a gyerek életére vagy majd az ő családjára. A gyerek szempontjából nagyon fontos, hogy a szülők, hogyan oldják meg a konfliktusokat. A gyerek a jó vagy rossz konfliktusmegoldást a családban látja. A gyerek nagyon jól látja, hogy vannak gondok, de azt is látnia kell, hogy azokat nyugodt körülmények között, megfontoltan meg lehet oldani. Azért, mert adódnak nézeteltérések és viták a szülők között, ők ugyanúgy kötődnek egymáshoz, ugyanúgy szeretik egymást. Nem jó megoldási mechanizmus az, amikor valamelyik szülő enged, hogy béke legyen. Mindkettőnek kell engednie, mindketten elégedetten kell kikerülni egy konfliktushelyzetből. Ha a konfliktushelyzetben az egyik szülő győztes, a másik áldozat, akkor a gyerek csak az egyikkel tud azonosulni, de ez nem jó számára, mert ha a győztesel azonosul, akkor mindig elvárja azt, hogy győztes legyen, ha az áldozattal, akkor a személyisége úgy alakul, hogy neki mindenbe bele kell nyugodnia. Mindenről készülnek statisztikák, de a családok belső problémáiról keveset tudunk, ezek csak akkor kerülnek a figyelem középpontjába, amikor már nagy a baj, vagy amikor egy fiatal házasság nem tudja kialakítani a saját családi békéjét, mert rossz tapasztalatokkal érkezett.

Elek György

Szatmári képeslap

13. oldal — Egy mesevilág képei

Mindenkinek vannak az emlékezetében múltbeli képeslapok. Az emlékezés egy nagyon titokzatos dolog, egy gyermekkori, akár jelentéktelen mozzanat elraktározódik valahol az agyban, és 50–60 év múlva előbukkan hirtelen, mint éles és színes kép, bizony a tudósoknak fogalmuk sincs, hogy hol és milyen formában rejtőzködik az emlék ilyen hosszú ideig. Akiknek képszerű az emlékezése, mert nem mindenkinek az, annak színesebb az élete és a gondolatvilága, mert az ilyen ember agya lefényképezi, és képként tárolja a dolgokat és eseményeket. Nekem már negyvenes koromból is vannak szatmári emlékképeim, nem egy megszokott dolog, de nem is lehet csodálkozni rajta, hiszen abban az évben olyan borzalmas dolgokat éltünk, éltem meg, mint a légi riadók szirénázásai, a Sztálin-gyertyák, Szatmár bombázásai, tüzek, leomlott házak. Akkor szembesültem először azzal is, hogy az ember meg is halhat. A negyvenes évek elején a Szentvér utcában (ma G. Ureche) laktunk átellenben az apai nagyszülőkkel, ott ásozt a kertben nagyapám egy mély, vastagon fedett óvóhelyet a családnak légi riadók esetére. Légi riadó sokszor volt, ilyenkor fűlsüketítően bömböltek a szirénák, mi pedig mentünk szaporán a föld alá. Nagyanyám ilyenkor a befőttejait mindig a csikóspór alá tette, de a közeli nagy robajoktól volt befőttesüveg, amelyik mégis megrepedt, amiért aztán a légi riadó múltával mindig nagy sápirozás volt, az unokák viszont jóllakhattak befőttesel. És milyen a gyerek, az óvóhelyen kucorogva, félelem helyett azt találgattuk mindig a bátyámmal a riadó alatt, hogy aznap vajon milyen befőtt is lesz a menü. Azt csak később, felnőtt fejjel tudtam meg, hogy Szatmár bombázásánál a volt kenyérgyár (ma a Kölcsey bentlakása) környéke, későbbi lakhelyem volt az egyik fő célpont, mert ott volt megszállva aznap Keitel német főparancsnok, amiről a szövetségesek pontosan tudtak. Az 1944 és '46 közötti időkből, ha nem is szép, de fantasztikus dolgokra emlékszem, bár ezek nincsenek kapcsolatban városommal, Szatmárral. Vasutas apámat vonatkísérőként Németországba küldték egy szerelvényel, vélhetően leszerelt műszaki berendezések voltak a vagonokba, és mi is vele mentünk, mert a MÁV-személyzet ezeken a vonatokon a családját is magával vihette. Két-két család kapott egy üres marhavagont, a deszkákon ágyaztunk, hideg volt, és nem nagyon volt mit enni. Viszontagságos, háromhétnyi utazás után értünk Németországba, és egy Bayerisch Eisenstein nevű bajor kisvárosban meg is rekedtünk másfél évre, mert akkorra már odaértek a szövetségesek. Nem tudom az okát, hogy miért lótték hosszasan az angol repülők az állomásban álló vonatunkat, mi még idejében egy kis erdőbe tudtunk rejtőzni, de voltak a támadásnak halottai is. Bajorország amerikai zóna lett, ottlétünket le sem lehet tagadni, hiszen ott született meg 1945-ben a kisöcsém. Ott láttam életemben először néger embert, egy amerikai őrmester volt, aki játékokat és édességeket hozott a magyar vasutas-menekültek gyermekeinek, de nem nyúlhattunk ezekhez, mert szüleink a hitleri propaganda hatása alatt álltak, mely szerint minden, amit az amerikaiak hoznak vagy adnak, az mérgezett. Később tudtam meg csak, hogy az őrmester lufijai felfújott óvszerek voltak. Ma is tisztán emlékszem az 5–6 éves fejjel megélt eisensteini lakhelyünkre, a szomszédos erdőre és temetőre, a közeli szerpentinre, a háborúban is működő sörfőzőre és a közeli tehéngazdaságra. Eisenstein ma német-cseh határállomás, az épület pedig, amelyikben a magyar vasutasok laktak, a Falkenhof nevű panzió. 1946 decemberében értünk haza Németországból marhavagonos, több hetes és fordulatos utazás után az akkor már román Nagyváradra, ahol kéthetes vesztegzárban tartottak mindenkit, aki az amerikai, angol vagy francia zónából érkezett.

A háború szülte kitérő után gyermekkorom fonala visszakanyarodott Szatmárra. A Szentvér utcai lakás a háború alatt tönkrement mikor az állomáson egy, a raktárakig kihúzott és tányérakkal teli német szerelvény bombatalálatot kapott és felrobbant. Apámtól tudom, hogy egy 300 méter átmérőjű és 60 méter mély gödör maradt a robbanás után, az állomáson pedig a peron 50–60 méternyi bádogneteje egy nagy göngyölegbe tekeredett, hosszú évekig így lehetett látni a peron város felé eső végén. Ezért aztán újból Szatmárra kerülve a Lükő Béla (ma N. Stănescu) utcában, majd a Csokonai (ma Zutphen) utca Bolyai és Jókai (ma Dsida Jenő) utca közti szakaszán béreltünk lakást, e két helyen éltem le gyermekkorom iskolás idejét. Ezekben az utcákban akkor még se aszfaltozás, se vízvezeték nem volt, a vizet kannákban hordtuk a Vajay utcából, a mostani Hám János óvoda sarkán levő utcai csapból. Télen hordógyári fával fűtöttünk, a fűtési fa rendezése állandó téli testgyakorlat volt nekünk, gyerekeknek. Csokonai utcai lakásunknak szinte a tőzsomszédságában laktak Rög József, Csengeri Gyula, Bányász Sándor és Bezdek István tanárok, valamennyien tanítottak a későbbi Kölcseyben, de az utca másik végében lakott Bura László magyartanár is. A Jókai–Csokonai utcasarkon laktak Bayék (a Bay fiuk), és szomszédok voltak az Ilyés, a Lovas és a Pruzsinszky családok is, az egykor jobb napokat megért Pruzsinszky néni volt iskolámnak, a későbbi Kölcseynek az iskolanővére, közismertebb és közkedveltebb személy volt, mint akármelyik tanár. Velünk szemben, egy alagsori szobában lakott Mariska, a népművészeti iskola takarítónője, akinek nem tellett télen fűtésre, ezért volt egy hatalmas dunyhája, az alatt pedig maga köré rakta éjszakára a nyolc macskáját és a két kutyáját. Ha még így is fázott, akkor tüzes vízhez folyamodott. A szűkebb környezetünkben lakókra úgy emlékszem, hogy valamennyien dolgozó, rendes emberek voltak, volt köztük két román család is, akiket soha nem hallottam románul beszélni. Ez a környék még a régi Szatmár volt. Ott laktunkkor a kenyeret a Vajay és Tulipán utca sarkán levő boltból vásároltuk, persze csak jegyre. Apró, 1x2 cm-es napi jegyecskékre adták a kenyeret, más-más színű volt a dolgozóké, a családtagoké, a gyermekeké és a nyugdíjasoké, és meg volt határozva milyen színű jegyre hány deka kenyér jár. Zárás után a boltos a begyűjtött jegyeket papírlapokra kellett ragassza, ami napi 1–1,5 óra pluszmunkát jelentett neki, ezért ezt gyermekekkel csináltatta. Mi is mentünk a bátyámmal, mert tíz teleragasztott lapért kaptunk egy kiló ajándékkenyeret, otthon pedig ezért szülői dicséretet. A ragasztás csirizzel történt, egy-egy irkalapra 140 jegyecské került, és mi ebben a munkában is megtaláltuk a vidám pillanatokat. Ha megesett, hogy betegek lettünk, Anyánk mindig Drágos doktorhoz vitt az István térre, ma is emlékszem jószágos, doktorbábcis arcára. Ő volt a vasút orvosa is többek között, ahol Apám is dolgozott. Rendelője és egyben lakása előtt mindig ott várakozott egy fiáker a sürgős esetekre. A Lükő Béla utcai és a Csokonai utcai lakás is a Deák tér (ma Titulescu) környéke volt, ez gyermekszemszögből nézve nagy előnyökkel járt, mert akkor még a tér a gyermekek birodalma, egy igazi „grund” volt. Járműforgalom szinte nem létezett, esetleg néhány motoros, a tér pedig egy nagy, szabad, ledöngölt földű hat napos, magyar nyelvű játszótér volt (vasárnaponként itt volt ószer), amelyik odavonzotta az összes környékbéli gyereket, zömében a fiúkat. Jellemző, hogy a teret én akkor sokkal nagyobbban láttam, mint amilyen valójában, de ehhez az akkori kopársága is hozzájárulhatott. A Deák tér volt Szatmár legjobb belvárosi sárkányröptető helye, mert se fák, se vezetékek, drótok nem voltak, a legjobb rongylabda — focipályája, de akár bigézó, karikázó, íjazó és pitykéző (vonalra vagy falhoz dobós) helye is. Abban az

időben a gyermekeknek nem nagyon voltak játékaik, én ott-hon csak egy fából készült építőköckőre emlékszem, amit hamar kinőttünk. Az biztos, hogy gyermekként játékboltot soha nem láttam, nem is tudom, hogy volt-e egyáltalán? Egyik unokatestvéremnek volt egy Kapitál (gazdálkodj okosan) nevű játéka, nagy szó volt, ha játszhattunk vele. Ilyen helyzetben kisgyerekként (annak idején még lassabban történt a felnőtté válás) magunk csináltuk a játékaikat, sajnos a mai gyermekek már nem ismerik az ezzel járó örömet és önbecsülést. Csináltunk mi, a Deák téri gyerekek íjat, ágas, nem Dávid-féle parittyát, vesszőből karikát, bigét, faragtunk sípot, furulyát, gombokból csiszoltunk gombfoci-játékosokat, volt aztán, aki rongyabdát vagy simiabdát készített, és csináltunk papírgalacsin fűvókát is, amivel izgalmas célba fújó versenyeket rendeztünk. Játszottunk zsinórjátékokat, egymás ujjairól kellett átvenni a különböző zsinóralakzatokat, és csináltunk mindenféle pörgettyűt. Nem tudom, hogy honnan tudtuk már kisgyerekként azt a fizikai tényt, hogy egy pörgettyű kék, piros és sárga sávokra festve, majd megpörgetve fehér színűvé válik, nem biztos, hogy a mai érettségizők tudják ennek a magyarázatát. Fontos tevékenység volt a sárkánykészítés, a Holt-Szamos adta a nádat, fehér vagy újságpapír volt a burkolat, főtt csiriz a ragasztó. Mikor Apánk fényképeket készített, a fényképpapírok színes, zsírpapírszerű csomagolóját nekünk adta, az ezekből készült színes sárkányainknak aztán mindenki a csodájára járt. Voltak napok, mikor az egész Deák téri társaság felkerekedett és utcai eperfákat kerestünk, sok volt akkor belőlük, mert selyemhernyókat kellett neveljünk iskolai feladatként, a fránya hernyók pedig csakis az eperlevelet ették, akár a koalacacik az eukaliptuszt. Ha már iskoláról esett szó, bár e sorok nem az iskoláról szólnak, annyit mégis megjegyeznék, hogy mi csakis, esőben és hóban is gyalog jártunk iskolába, végig a Kölcsey (ma I. Maniu) utcán, és azt is, hogy tízórait vinni még nem jött „divatba” akkortájt a szegénység miatt. Ha a téren volt valakinek egy igazi labdája, egy gumibroncsa, egy szájharmónikája, vagy pláne egy biciklijé, az nagyon nagy szó volt, az pedig még inkább, hogy akkor még a gyerekek nem sajnálták az ilyesmiket egymástól. Apámnak egy pap unokatestére adott egyszer egy használt biciklit, azzal a kikötéssel, hogy havonként váltakozva hol nálunk (három gyerek), hol pedig Apám testvérénél (négy gyerek) legyen, mit mondjak, szegény kerékpár nem sokáig bírta, és kilehelte a lelkét. Volt olyan is, hogy vasárnap a mise után a Deák téri ócskasoron kószáltunk, pénzünk nem volt, sose vettünk semmit, de a háború utáni nagy szegénységben rengeteg érdekes és értékes dolgot is kihoztak oda az emberek, mi meg csak ámultunk és bámultunk. A Deák téri álom 1957 kora nyaráig tartott, amikor 16 éves és 9 hónapos koromban leérettségiztem, és rövidesen el is hagytam Szatmárt hosszú időre. Életemnek az ekkor lezárult szakasza volt a legszegényebb és a legszebb (tudom, tudom, az idő megszépíti...), emlékképei nekem egy mesevilág képei, hangulatai pedig máig is megfognak és akár könnyekig meghatnak. Szatmár abban az időben poros, csendes kis város volt, de békés, biztonságos és barátságos is, a kommunizmust még alig éreztük, az erdélyi magyarság ellen indított háborút pedig egyáltalán nem. Nagyon-nagyon szerettem itt gyermeknek lenni, és ez a környezet is tehet arról, hogy olyan lettem, amilyen vagyok. Nagy szeretettel és nosztalgiával nézem ezért időnként gyermekkorom bennem rejlő képeslapjait, mást nem tehetek, mert az a régi Szatmár, az én Szatmárom már nincs meg, elfújta a balkáni szél, és már ködös messzeségben úszik valahol az idők tengerén.

Zagyva Miklós

Emlékezés Gyöngyösi Gáborra, a legbátrabb színházi emberre

Gyöngyösi Gábor már magyar állampolgár 1989. május 13-án, amikor a Film Színház Muzsikában írja Kányádi Sándor 60. születésnapja alkalmával az írónak az Ünnepek háza szatmárnémeti engedélyeztetése alkalmával: „A hatóság csökönyös akadékoskodásainál csak a drámaíró-költő pesszimizmusa volt elháríthatatlanabb. A végső engedélyezés feletti örömmünk pillanatában írta győzelemittasan lobogtatott jóváhagyott példányomra: »Gabi, végén csattan az ostor«. Nos, akkor nem volt igaza. A bemutató megtörtént, de az ostor csattant. Sőt dörrént. Akkorát, hogy beleremegett egy nemzet lelke, s repedések támadtak az ünnepek országának átláthatatlanra meszelt ablakain.” Példa arra, hogy a legdurvább európai diktatúra idején egy kisváros magyar színtársulata hogyan próbált a börtönország bemeszelt ablakain karcolásnyi rést kaparni, vagy inkább karcolásnyi reményt csempészni a holnaphoz. Gyöngyösi Gábornak is, mint sok másnak, aki a Románia nevű börtönország bemeszelt ablakain rést kapart, me nekülnie kellett az országból.

1935. szeptember 20-án született Szatmárnémetiben. Apja Gyöngyösi Gábor, anyja Csomai Piroska. Középközlő szülővárosában, az Állami Magyar Fiúliceumban végzett 1953-ban. Történelem szakos tanár oklevelet Kolozsváron szerzett 1957-ben, a Bolyai Tudományegyetemen. 1963. március 23-án házasságot kötött Körösi Erzsébettel (Máramarosziget, 1943–Miskolc, 2004). 1965-ben megszületett lányuk, Eszter, majd 1972-ben fiuk, Gábor. Szatmárnémetiben a Dolgozó Nép című lap szerkesztője, majd tanár szülővárosában és 1966-tól a Szatmári Állami Magyar Színház irodalmi titkára, dramaturgja, később rendezője. A színház iránti vonzalma elkötelezettségé vált, ami irodalmi munkásságában is kimutatható. Érdekelte a szatmári színjátszás múltja, de leginkább a jelen, a napi feladat. Cikket írt a város színházi hagyományairól az Előre című lapban 1957-ben. Színházi kritikák, színházi beszámolók jelentek meg tollából különböző romániai magyar lapban, mint: Ifjúmunkás, Korunk, Művelődés, Szatmári Hírlap, Új Élet, Utunk. Román szerzőket segített magyar színpadra műfordításai által: D. Herz, Francisc Munteanu, Hans Kehrler, Paul Everac, Paul Georgescu, Tudor Popescu. Utóbbi drámáját musicalre dolgozta át A fiú, aki virágot hord a szájában címmel, melynek zenéjét Albert György szerezte. A szatmárnémeti színjátszás történetében ez volt az első musical (1980.X.24) előadás. Egyfelvonásosai: Marci, Mancsi és a Mester (satirikus vígjáték, 1978); A siralom völgye (dráma, 1980); Emlékmű (dráma, 1980); Sohasem késő (Karácsony Benő adaptáció, dráma, 1983). A Kritikon kiadónál 1978-ban jelent meg 12 egyfelvonásos című kötete.

A hetvenes évek elejére a színház fiatalabb nemzedéke, és a közönség is belefáradt a kommunista pártpropagandát sulykoló repertoárba. Gyöngyösi a közönség nevelése címen leleplezi a színházra nehezedő politikai nyomást és világossá teszi, hogy az ideológia szolgálatában összeállított színházi repertoárból elég volt. A színház tekintélyelvű alapítói és a fiatalabb nemzedék között megrendült az egység, oly annyira, hogy az alapító nemzedék

még a sajtón keresztül is üzengetett Gyöngyösinek, óvva a színházat a népszerűség hajszolásától, meg a polgári műfajoktól.

Joggal váltott volna ki vitát — ha lehetett volna abban az időben vitatkozni — Gyöngyösi Gábornak az Utunk XIV. évfolyamának 33. számában, 1969. augusztus 15-én megjelent írása, amelyben a színház valódi szerepéről beszél. „(...) ott tartunk, hogy a színház létezésének szinte legfontosabb célját, értelmét: a közönségszolgálatot, kizárólag elmarasztaló, lebecsülő hangon, néha nagy kegyesen kis elnéző, megértő cinkossággal szokták emlegetni, mint olyanfajta engedményt, kényszerű kompromisszumot, amelyet a kozmikus magasságokban járó színházművészet az útszéli ízlésű, szellemileg teljesen elmaradott tömegeknek tesz. Persze az ilyen véleményekből soha nem derül ki, hogyha nem a tömegeknek, akkor kinek játsszék a színház, s így a színházon belül is csak, mint tervteljesítési tényező szerepel a közönség legtöbbször, akkor sem az igénye, hanem a pénze, amibe a kritikusokét, nagygényű profilkutatókét, repertoárjavaslókét, még be sem lehet számítani, mert ők csak tippjeiket kifinomult igényeiket közlik a színházzal, jegyet viszont nem váltanak. (...) a színész minden látogatás ellenére nem a kritikusoknak játszik, hanem a közönségnek. (...) A kritikákkal csak az a színész dicsekszik el, akinek tulajdonképpen sohasem volt sikere. (...) a közönség nem kritikákat gyűjt fiókjában, hanem színházi élményt emlékeztetésben. (...) (a színész) igyekszik úgy intézni a dolgokat, hogy lehetőleg minél több ember emlékeztetésében maradjon meg alakítása, amit csak úgy érhet el, hogyha a szerepeiben minél több telt ház nézi meg. (...) A színház mindég a közönségért volt, akár nevelni, akár lázítani, akár szórakoztatni akartak vele, és a közönség kétezer-négyezer szót tartva át ki is tartott mellette, sőt kitarat ma is, ha nem akarják szantszándékkal elidegeníteni tőle. (...) ha a közönség vállalása helyett a sznoboskodás, az esztétizálás üti fel a fejét, az elkerülhetetlenül a közönségtől való elszakadás felé tereli a színházat, mivel olyan légkört teremt körülötte, melyben az őszinte érzelmek, a mindenfajta színházi hatás szükséges eredménye: az élmény nem tud megfoganni. Ilyen légkörben minden néző értő és nem érző emberré igyekszik válni, s ha erre képtelen olyan szinten, mint az úgynevezett beavatottak, kényelmetlenségi érzése támad, szégyelli magát, mert minduntalan arra kell ráébrednie, hogy nem elég okos, nem elég művelt ahhoz, hogy megértse azt, amit körülötte állítólag mindenki ért. Ez a légkör minduntalan arra kényszeríti a nézőt, hogy előadás közben okosnak látszó véleményét fogalmazgassa, s így nem is tudja követni a játékot, nem tudja átadni magát a zavartalan élvezetnek, az élményt nyújtó színházi varázsnak. (...) a közönség élményt vár, mármint varázslatot, ami csak akkor következik be, ha érti is, amit lát, ha értelmileg is követni tudja azt, ami a színpadon történik. (...) Az utolsó két évtizedben a közönségnevelés jelszavával mindent megtettünk ugyan azért, hogy kialakítsuk az egységes új típusú közönséget, de, hogy milyen sikerrel, azt talán semmi sem mutatja

jobban, mint, hogy sajnos nem túlszűfolt az a nézőtér, melyen az általunk nevelt új típusú közönségnek kellene ülnie. S hogy nem ül ott, mégsem jelenti húsz év munkájának hiábavalóságát. Ellenkezőleg. Véleményem szerint ez a munka nagyon is szükséges, sőt eredményes volt, és ma minden szempontból érett, színházértő közönség várja, hogy a színházak is észrevegyék nevelőmunkájuk eredményességét. (...) Mert, ha ez a közönség valóban érett — és ebben a saját munkánk értékének lebecsülése, semmibevevése nélkül nincs okunk kételkedni, akkor úgy érett, mint minden kor közönsége: el tudja dönteni azt, hogy mit szeret, és mit nem szeret. (...) Tehát ismét csak a színháznak kell megváltoznia, rugalmasabbá válnia, a közönség jobb megismerésére törekednie, hogy ezt az egész kérdéskomplexumot új alapokra, a közönségigény és a színházi igényesség közti hídverés alapjaira tudja helyezni. És ez még mindég nem műfajkérdés (...). Annak a ténynek a felismerése és számításba vétele, hogy mindaddig, amíg a társadalomban különböző műveltségű, különböző ízlésű emberek vannak, sőt ameddig egyáltalán különböző lelki alkattú egyének — vagy idősek és fiatalok, nők és férfiak — elképzelhetők, addig egységes közönségről éppúgy nem lehet szólni, mint olyan színházról amely, ezt nem veszi tekintetbe. (...) Miért kell a színházat vagy a közönséget egy bizonyos fajta-féle, merev elképzelést gyakorló színházzá és élvező közönséggé gyúrni? Mi értelme és milyen célja lenne ennek, és főképpen kinek vagy minek a képére gyúrnák? Miért lenne helyes egy színházban minden rendezőt, színészt, díszlettervezőt, darabot és így tovább egyetlen profilhoz idomítani? Nem helyesebb-e, ha a színház többféle művészi nyelven, minél gazdagabb és változatosabb módon beszél a valóságos élet változásaira érzékenyen és frissen reagálva, mintha egy jól meghatározott profil béklyóiba kötik? (...) Az a színházi produkció,

Folytatása a következő oldalon

amelyet nem néz meg senki, az gyakorlatilag nincs, haszontalan, értéktelen, hiszen éppen azt a funkcióját nem töltheti be, amiért létrehozták.”

Ezeknek a gondolatoknak a leírásához 1969-ben nem kis bátorság kellett. Éppen munkássága, a helyi és a romániai magyar szellemi élet befolyásolása miatt zaklatták Gyöngyösit és tanácsolták az országból való távozását.

Gyöngyösi Gábor 1986-ban, politikai nyomásra családjával együtt áttelepült Magyarországra. Miskolcon a Déli Hírlapnál, majd az Észak-Magyarországnál dolgozott, az utóbbitól 1996-ban vonult nyugdíjba. 1999-ben írta az első könyvét, mely a Nemeknek írtam címet viseli. Ez a könyv művészeti és politikakritikai cikkeket és esszéket tartalmazott. Később 2002-ben megírta második könyvét Így láttam a vakablakból címmel. Élettapasztalatait feldolgozó írásai a történelem és az irodalom területén egyaránt kalandoznak: a Petőfi-kutatástól a magyar királynék koronázási szokásain át Faludy György hazaköltözéséig, vagy a művészettörténész Végvári Lajos portréjának megrajzolásáig számos témakört felölelnek.

Mint színházi rendező 1971 tavaszán jelentkezett Kocsis István Bolyai estéje című monodramájának színpadra állításával. Az előadás országos versenyen díjat nyert. Nagy érdemei vannak Kocsis István drámáinak színrevitelében. Ez után több mint egy tucat rendezéssel szerzett magának országszerte elismerést. De mit is jelent ez? Jelent emberi és politikai bátorságot, ami a kemény diktatúra éveiben kevesek erénye. Jelent művészi elhivatottságot, amit az országos színházi versenyek eredményei fényesen igazolnak. Jelent folyamatos frissítési, újítási szándékot, ami az ideológiától megkövesedett színjátszást próbálja fellazítani. Jelenti azt az igényt, hogy szólni kell, szóba kell állni a kortársakkal. Jelent friss, új színházi közönséget. Jelent bátorító üzenetet a kortárs magyar szerzőknek, hogy Szatmárra nézzetek, ott keresik a kortárs szerző darabjait. Valóban „Gyöngyösi Gábor ösztönzése új hazai drámák felfedezésére más értékeket is felszínre hozott” — írja dr. Kötő József a Kutyakötelesség elmenni a falig című tanulmányában.

Gyöngyösi Gábor 2017. október 25-én este hunyt el Miskolcon. Búcsúztatóján Kocsis István így emlékezik: „Gábor a Kárpát-medence egyik legjobb dramaturgja és egyik legjobb rendezője, talán ő is tudta, de úgy tett, mint aki nem tudja... Mindig elhárította magától — no, nem a felelősséget, hanem a dicsőséget... A dicsőség elől rejtélyes módon bújt el: magára öltötte az önrónia páncélját... De az önrónia páncélját ő viselte legszebben és legeredményesebben azokban a rettenetes években... Ezen a páncélon megtört ellenfeleinek és ellenségeinek az akarata is... Ennek köszönhető, hogy valamiben, ami akkor nagyon fontos volt, ő volt a legjobb az egész Kárpát-medencében, vagy még azon is túl...”

Rendezései: Szilveszteri kabaré (1971. XII.), Kocsis István: Megszámláltatott fák (1972. XII.), Platón: Szókratész védőbeszéde (1974.V.), Munteanu Francisc: Az aranydukát (1976.IV.), Kocsis István: Tár-lat az utcán (1976.VI.), Kocsis István: Árva Bethlen Kata (1977.VII.), Molnár Ferenc: Egy, kettő, három (1977.XII.), Soltész József: Hat szem egy kulcslyukon (1978.VI.), Magunkról beszélünk, kabaré (1978.XII.), Marton Lili-Gyöngyösi Gábor: Taligás király (1980.), Popescu-Gyöngyösi-Albert: A fiú, aki virágot hord a szájában (1980.), Mondjuk és mutatjuk, kabaré (1980.XII.), Kocsis István: Megkoszorúzott (1982.), Molnár Ferenc: A doktor úr (1982.VI.), Fejes-Presser: Jó estét nyár, jó estét szerelem (1984.).

Kritikák Gyöngyösi Gábor rendezéseiről „(...) biztosította az előadásnak azt a gondolati és hangulati ívet, amelynek keretében legjobban érvényesülhet a hős jellemfejlődése, a reményteljes leánykor, a harc a családi boldogságért, a befelé forduló lázadás, majd mindezek kudarca után a közéleti küzdelem tudatos vállalása. Gyöngyösi következetesen tevékenykedik egy kevésbé népszerű, nehéz, de gondolatgazdag színpadi irodalom elfogadtatásáért, és ezért csak elismerés illelheti”

Krizsán Zoltán az Árva Bethlen Kata előadásáról írta: „Gyöngyösi Gábor vállalta ennek a Kocsis-műnek is a rendezését, s feladatát remekül oldotta meg. Együttműködése a díszlet és kosztümtervezővel — Paulovics Lászlóval — a darab zenéjét szerző Albert Györggyel s a világozó Dolga Lajossal példásan jó volt.”

Kriek Sándor: Árva Bethlen Kata, 1977. július 17.: „Gyöngyösi Gábor vállalkozott arra, hogy színpadra állítsa Kocsis monodramáját. Ha azzal kezdeném az előadás elemzését, hogy Gyöngyösi vállalkozása merész, csak részletigazságot közlőnek. A vállalkozás nehéz is — többek között. De nem itt a lényeg. A lényeg az, hogy Gyöngyösi Gábor rendezése abból a hitből indul ki, hogy a gondolatok láthatóvá tehetőek a színpadon. (...) Nem látványról van szó a Gyöngyösi által megfogalmazott előadásban, tehát nem arról a minden kétséget kizáróan szemet gyönyörködtető, hatásos tablóról, amelyekkel már találkoztunk színpadon, hanem egy olyan rendezői vízióról, ami a néző tudatának vásznára vetíti az előadóművész közvetítésével az eszme kodifikált képét. Ebből törvényszerűen következik az, hogy a monodráma gondolatvilágának képsora számtalan formában elevenedik meg, ám azonos tartalommal, azonos jelentéssel. Gyöngyösi rendezői munkájának legfőbb érdeme ebben áll. A hang- és fényeffektusok, az előadás plasztikája már a trónvillák fejéhez tartozik. Ami megragadó Gyöngyösi rendezésében, az az álmoderséget elvető ökonomikus kifejezőmód. Jelenetek sora bizonyítja, hogy a rendezés nem torpan meg a cselekménytelenség buktatói előtt. A drámai feszültség paroxisztikus felfogásával fogja meg a néző figyelmét, majd szándékosan letompítja az előadás hangvételét, hogy pár pillanat múlva újra magasba íveljen a szenvedély. Ha az előadás nem egyhangú, akkor azt Gyöngyösi kiváló ritmusérzékének köszönhetjük.”

Á. Kovács Sándor: Árva Bethlen Kata és a Közvélemény, Előre, 1977. november 4.: „Egy monodráma előadása elsősorban színészi teljesítmény, a rendező dolga egyszerűbb, amikor, mint a karmester, nem szimfóniát, hanem csak egy szóló hangot vezényel. De a kis formáktól a nagyobbak felé haladni alighanem kitűnő iskola. Gyöngyösi Gábor a Kocsis-drámák rendezése közben tanulta meg a mesterség alapvető fogásait, a tiszta hangzás, a belső szerkezetre jól figyelő dallamformálás és szöveg-hangsúlyozás színpadi irányítását.”

Gyöngyösi Gáborról a körültekintő, intelligens, a színészeknek szabad szárnyalást biztosító rendezőről így ír Kántor Lajos (Kántor Lajos: Ki ez a Ranke?, Utunk, 1973.): „Gyöngyösi Gábor, a Bolyai estéjével minden várakozáson felül debütáló rendező, hitt a Kocsis párbeszédek erejében, és bízott színészeiben, ennek a bizalomnak, a látványosságokról lemondó, az erkölcsi konfliktus lényegét meglátó művészi érzékenységnek az eredménye a Megszámláltatott fák magas hőfokú előadása, amely talán a Martinovics- és a Bolyai-dráma szatmári bemutatójának sikerét is felülmúlja. Akik a Bolyai estéje országos díjat nyert előadása után is nagyvonalúan legyintettek, mondván, hogy nem volt dolga a rendezőnek, egy kitűnő színész, Zsoldos megoldotta a problémákat, most revideálhatják nézeteiket, a Megszámláltatott fákban ugyanis a színészvezetés nem kis feladata hárult Gyöngyösire. Érzéketlen rendező kezében a darab lényege sikkadt volna el, ha a történelmi külsőségek kerültek volna előtérbe. Az egyes szerepek, mindenekelőtt Ranke és Komárk figurájának az értelmezése sem volt egyszerű. Nos, örömmel mondhatjuk, a szatmári előadás nem növelte a homályt e drámai hősök körül, ellenkezőleg, segítségére sietett a nézőként jelen lévő olvasónak, hogy bonyolult összefüggéseiben, de egyértelműen lássa e lehetséges magatartástípusokat, s a rossz, illetve egysíkú irodalmi alkotások következményeként is meglehetősen általános fekete-fehér szemlélettel szemben gondolkodni tanított, a humanizmus elvont kategóriáján belül különbségtévesztésre, önvizsgálatra készítetett.”

Gyöngyösi Gábor a Szatmárban született színházi szakemberek között egyike volt a legjobbaknak. A dramaturgnak, a rendezőnek, de akár színházszervezőnek is fontos szerepe volt abban, hogy végre a színház ne egy politikai kurzus szócsöve legyen. Nem csak felismerte a romániai magyar színház közösségi szerepét, de volt bátorsága kimondani és repertoárral, rendezésekkel példázni milyen irányba is kell tartson a magyar színház. Egyike volt azon keveseknek, aki a nem propaganda kortárs romániai magyar írók művei előtt kinyitotta a színház kapuját. Mindezt nem hősi gesztusok kíséretében, hanem természetesen, magától érthető módon tette. A hatalom minden lépését követte. „Azt tanácsolták, hogy hagyjam el az országot” mondta keserű mosollyal az arcán. Nem karriert építeni, nem meggazdagodni ment át Magyarországra, ő valóban menekült volt.

Csirák Csaba

Szamos
Politikai, társadalmi, közéleti, kulturális folyóirat

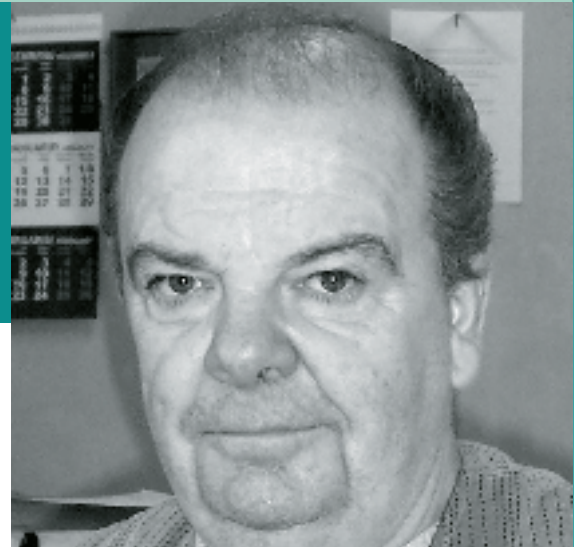
Kiadja a Szatmár Megyei Hagyományörző
Forrásközpont, a Szatmár Megyei Tanács
támogatásával

Főszerkesztő: Elek György
Olvasószerkesztő: Elek Nikó
Grafika: Varga-Telegdy Evelyn
Számítógépes tördelés: Megyeri Tamás Róbert

A csend (feledhetetlen) napszámosa

„Csak az ég őrizheti úgy a maga csillagait, ahogy a felnőtt tudja őrizni önmagában azt, amit a gyermekkor ide-oda röpködő, színes pillangói hoznak vissza az egyszer volt évekből. Derűs, és ki tudja, hányszor borús történetek ezek, de igazak mindig, még akkor is, ha nagyon magasba röpíti őket a képzelet. (...) Jaj, de törekenyek, de sérülékenyek ezek a pillangószárnyak, és de hamar színük fakul, ha nem vigyázol féltéssel rájuk!”

(Gúzs Imre)

Vissza lehet-e hozni az egyszervolt éveket? Meddig lehet őrizni a földről égre emelkedett csillagokat? Meddig lehet szaladni a gyermek- és ifjúkor pillangói után? És meddig lehet féltéssel vigyázni a derűs vagy borús történetekre, meddig lehet őrizni azokat? De sorolhatnánk még a kérdéseket, amelyekre lehet sohasem kapunk választ, mert mikor és kitől kaphatunk hiteltel választ egy kérdésre, ha nem attól, akinek a kérdés szól, és nem addig, amíg itt van közöttünk?

Gúzs Imre öt éve távozott az élők sorából. Sajátos személyisége révén törekeny, sérülékeny, sokszor fakultnak tűnő pillangója volt a romániai magyar irodalomnak, de leginkább a Szatmár megyei újságírásnak. Nem létezett a megyében olyan település, ahol ne ismerték volna. Nem sok olyan újságíró és prózáíró van, akit hozzá hasonló széles körben ismertek abban az időben. Mindez annak az eredménye volt, hogy stílusával, szemléletmódjával, világnézetével és kifejezőmódjával olyan írásokat közölt, amelyek a diktatúra éveire jellemző újságírásba színeket, ízeket és fogyasztható, emészthető szellemi táplálékot vitt. Kora kritikusai szerint amiatt közölték írásait, mert az akkori cenzúra semmitmondónak nevezte; mivel a cenzorok képtelenek voltak megérteni azokat az érzelmi tölteteket, amelyek a soraiból kicsendültek. A cenzúra folyton arra figyelte, hogy az írók ne a rendszert bírálják, túlnéztek azokon a szövegrészekeken, amelyek érzelmileg hatottak az olvasókra; bátorí-

tották, biztatták, erősítették, a túlélésre ösztönözték a diktatúra idején az embert.

Gúzs Imre életútját már életében is csak azok értették meg, akik maguk is elkerülhetetlen módon rákényszerültek arra a küzdelemre, amit a kor kötelezővé tett számukra. Akik nem álltak be a sorba, hogy katonái legyenek a kommunizmus seho-va nem vezető úton haladó seregének, hanem éppen azt hirdették, ki-ki a maga eszközével, hogy vannak értelmes célok is, vannak járható utak, amelyek értelmet adnak a hétköznapi dolgoknak, munkájának és a céltudatos pillanatok megélésének.

Nagyon sok lemondással járt az ilyen élet. Gúzs Imre lehetett volna haszonélvezője is a rendszernek, teljesítette azokat a feltételeket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy elnyerje a bizalmat: egy székelyföldi kis faluban (Köpec) született, történelem-filozófia szakot végzett, tanárként, majd újságíróként dolgozott, közben szépirodalmi műveket alkotott. Már csak annyi kellett volna, hogy a párt zászlajának a hordozója legyen. Ezt a feladatot sohasem vállalta, ennek viszont mindig megvoltak a következményei. „A csend napszámosa” lett. Pusztadarócon tanított, szabadijében novellákat és karcolatokat írt. A rövid műfajokat kedvelte, amit egy ültében meg tudott írni anélkül, hogy megszakította volna a gondolatait. Voltak, akik azért olvasták, mert írásaiban nem volt politika, nem esett szó a pártról és annak hős vezetőiről. Voltak, akiket könnyed stílusa, ízes magyar nyelvezete fogott meg. És voltak,

akik megértették, hogy mennyire hiányzott az emberek életéből az őszinteség, a lélek, a szabadság, a tiszta érzések...

Az 1989-es változások után előtte is új lehetőségek nyíltak. A kezdetekkor hitt ezekben a lehetőségekben, de hamar rájött, hogy történtek ugyan változások, de nem olyan nagyok, hogy a társadalmi rend felboruljon. Az ügyeskedők továbbra is ügyeskedők maradtak, az egyszerű, küzdő, munkából élő emberek továbbra is a gyalogezredbe tartoztak. Gúzs, próbálkozásai ellenére nem tudott megfelelni az új kihívásoknak. Az elzártságban ő is a csodák földjének képzelte a Nyugatot, de miután elkezdett ránc teledpedni annak minden szennye, úgy döntött, hogy továbbra is „A csend napszámosa” marad.

Mennyire ismert ma Szatmár megyében Gúzs Imre neve? Nagyon sok lakás könyvespolcain vannak Gúzs Imre könyvek, de hányan veszik le onnan, hogy beleolvassanak? Pedig vannak olyan üzenetek, amelyek a ma emberéhez is szólnak, a ma emberét is figyelmeztetik, hogy lehetünk ugyan a csend napszámosai egy nagyon zajos világban, ahhoz, hogy hallatni tudjuk a szavunkat, fel kell emeljük a hangunkat.

Elek György

Gúzs Imre

FEKETE MADARAK

A festő soha nem igényelt műtermet, saját háza, kamrányi szobája sem volt, mert nem tudott kérni soha senkitől semmit. Azt tartotta, hogy a kérés megalázó.

Jól keresett, az értőbb kritikusok futtatták, dicsérték, de hogy hová folyt el ujjai közül a pénz — mert elfolyt —, nem tudta senki. Nem tudta ő maga sem.

Albérletből albérletbe hurcolkodott, úgy választotta ki mindig a szobát, hogy jól rálásson az ablakon túli tájra, s tele legyen reggeltől estig fényel.

Különösen, hogy már nehezen bírta lába a hegyek szeszélyes ösvényeit, s az évek ráraktak sok felesleges terhet, nézte meg egyre körültekintőbben az albérleti szobát.

Napokig kilincselte most is, járta a dombra fel, dombról leszaladó utcákat, míg rátalált Gligáné magányos házára. Mert magányos volt a ház, s város fölötti hegygerince kapaszkodó, s akár a ház öregedő asszonya, időtől színtelenedett.

Tábori ágyat, pokrócot, zsebkendőnyi párnát, festékeket, ecseteket, állványt vitt magával, semmi egyebet. Gligánének nem volt valamit érő, használható tapasztalata a művészféle emberekkel kapcsolatosan, de hallotta az innen-onnan érkező szavakból, hogy nem szeretik, ha felesleges kérdésekkel állják körbe őket, ezért sze-

rényen hallgatott, bár nem tudta sehogy elhinni, hogy ennyi cuccal is meg tud élni egy festő. Majd elhozta valamilyen kereken mozgó alkalmatosságon, gondolta, s dicsérni kezdte tőle telhetően a kinti tájat:

— Azok ott, művész úr — mondta —, hársak, valami csodálatosak. Tavasszal illatukat a gerincen is érezni, különösen ha meglóbalja a szél az ágaikat az esti órákban. Mellettük platánok, még Ferenc József idejében telepítették ide őket, ardebb akácok, hogy milyen illatuk van azoknak is! De miért mondom én ezt magának, amikor én ehhez nem értek?... Azok ott, egészen lenn, fenyők, köztük egy jegenye, azt jól nézze meg, művész úr. Csoda, hogy mekkorára nőtt! Egészen a fenyők fölé. Azt mondják, ritka az ilyen jegenye. Már amelyik a fenyők fölé tud nőni. A férjem, hogy legyen könnyű fölötte a föld, azt mondta mindig, hogy olyan, mint egy öreg pásztor, csak a botja hiányzik és a subája. Jól mondta, úgy-e?

A festő hallgatott, de amikor lenézett a völgyre, pásztornak látta ő is a jegenyét. Igaz, ő a hiányzó subát és botot is a jegenyéhez képzelte.

Őszig festett a művész, s úgy érezte, hogy jól választott, nem mozdult tavaszig, hogy fantáziájához igazodik a táj valamennyi vonása, de az első hó érkezésekor felháborította hirtelen a jegenye. Végérvényesen.

— Maga engem becsapott, becstelenül rászédett! — kiáltotta ingerülten az asszonynak.

— Hogy tehettem volna ilyet, művész úr, amikor... — azt akarta mondani az asszony: jól megvoltunk a közös fedél alatt, de elhallgatott.

— Maga nekem nem beszélt egy fontos dologról, érti? Egy lényegbevágóan fontos dologról!

— Nem! Nem értem, művész úr!

— Nézze — hívta az ablakhoz az asszonyt —, látja azt a fát? Látja a volt férje, a halott férje pásztorát?

— Hogyne, igen — válaszolta zavarodottan az asszony.

— És ezzel kész? Ezzel el van intézve minden? Nincs több szava? Nem jut semmi eszébe?

— Ott áll, ahol eddig állt.

— Még szép! Jó, hogy nem költözött el.

— Csak most fehér. Csupa szépséges fehér hó.

— És mit lát a fa ágain? — mutatott felháborodott hangon a festő a fa irányába.

— Valami madarakat... Valami nagy, idegen fekete madarakat.

— Nahát — csapta össze tábori agyát a pokróccal együtt a festő —, ezekről van szó. Ezekről a nagy, fekete madarakról! Tudja meg — most már kiáltott a festő — nem kellenek nekem a maga gyászruhás madarai! Ezek a kísértet-madarak! Hogy fessek bele őket a hófehér tájba? Ezt mondja meg! És azok nem mozdulnak onnan tavaszig. Ott maradnak, hogy belekárrogják azzal a rekedt hangjukkal a csendbe a figyelmeztetést: az évek letartóztatottja lettem, szövegezi már valaki az ítéletet, hogy becsaphassa mögöttem az ajtót. Nekem nincs puskám, fegyverviselési engedélyem. Keressen más albérlet!

Az utolsó szót már kintől kiáltotta vissza.

Gligáné állt az ablaknál, akár egy fekete ruhás madár ő is, és nem értett semmit.